

ادبیاتی

برہمی

دار الفنون

الاساتذہ کا منتخب مجموعہ

تاریخی ، اجتماعی ، دینی ، فلسفی

آگستوس — ۱۹۲۶

شہزادہ ہاشمی — اوقاف مطبعہ سی

۱۹۲۶

شهرستانی

۱

آلنجی عصر هجرینک ابتداری، (۱۱۱۵ - ۱۱۲۰ م) تورك و عرب دنیا سنك اك قاریشیق حادئه لریله دولودر .

ملکشاهك نفوذ شخصیسی وزیر کیر نظام الملك حسن طوسینك دهای ادارسی افول ایتدیگی کوندنبری اطرافده قاریشیق لقلر باشلامشدی .

طرخان خاتون شلطنه، اوغلی محموده تأمینه چالیشیور . علم و ادبیاتك حامیسی «برکیارق» ایله مجادله باشلایور . محمود، اورتادن چکیلتجه برکیارقه قارشی عموجهسی «تس» و صوگرا محمد چیقور . محمدك وقائی اوزرینه برادری سنجار و اوغلی محمود حرب ایدیورلر .

بری طرفدن سلطان الدوله برادری بهرامشاه ایله مجادله ده . . علی بن سکمان بصره یی

استیلا ایدیور . بغداد اوردوسی حرباً مکینه کیریور و شامده سلجوقیلر، صوگ کونلرده . .

عین کونلرده صلیب اوردولرینك توالی و تهاجمی ایله خللق اضطرابی آرمشدره . شام

تهلکده . . . بغداده آقین آقین ملتجیلر کایور . بوتون املاک فرنگ تجاوزاتنه قارشی باغلانمش

اولماسنه رغمتورک قهرمانلرینك و اوردولرینك آرای تالیف ایدیله . یور . بونکله برابر باغلازی،

باصقینلرینه دوام ایدیور و حاجی استرداد ایدیور (۵۱۲ هـ - ۱۱۱۹ م) .

بوصیرالرده حسن صباحك آلوندیردیگی فساد اوچاغی اك مدھش تخریباتی اجرابه

باشلامشدر .

موته محاصره لری، اك قانلی حادئه لره صحنه اولیور . طوس جوارنده علی بن موسی الرضا

مشهدنده برعلوینك بعض علمایه حرف اندازانی یوزندن چیقسان کورولتو، بالآخره

طرفدارلرینک التحاقیله اوزون برداخلی حربه منجر اولیور. برطرفه منسوب اولانلر ، دیکر طرفک ماللرینی یغما ایدیورلر و آرتق جمعهلری نماز قیلیناماز برحاله کلیور . بغداد ایله بغدادک بویوک بر محلهسی اولان کرخ آراسنده قرمطیلر فعالیتده ... یوللر که سیلمش ... حجاز یولنده امنیت یوق. حاجیلر یولارده قتل ایدیورلر. تشکل ایدن خقی جمعیلر ، شهرده علمایی تهدید ایدیور و جامعلرده وزرای قتل ایدیورلر . بغداد بویوک تهلیکلر کچوردی. بوسنه لرده مثلنه تصادف ایدیله مه یه جک درجه ده معمور اولان بو شهر ، مختلف مذهبلر یوزتدن خرابه یوز طوتمشدی . شیعیلرله سنیلرک امامت مسئلهسی اطرافنده ، خنبیلرله شافعیلرک تشبیه و تنزیه مسئله لرنده اختلافاتی نهایت عوامه قدر سرایت ایدیور و کونلرجه بغداد سوقاقلرنده قانلر دوکولیوردی . عین کونلرده بویوک برزلزله و صوکرک بویوک بریانغین بغدادک منظره سی دکشدیرمشدی . دنیانک اک بویوک دارالفنونی اولان نظامیه مدرسه سنک بعض اقسامی ، کتبخانه سی ایله برابر یانمش ، یالکنز مدرسه منتسبیلرک قدرشناس هم تلیله کتابلر قورتلشدی . [۱] بونکله برابر یوحادثات ، هرکسک روخنه بر فعالیت ویرمش . هر صنف خالق کندی دائره سنده حرکته کلش و محیطک قاریشیلغنه رعمماً بویوک برانتباه حاصل اولمش ایدی . تورک قوماندان و قهرمانلری آرالرنده کی مجادلده دن فرصت بولدقجه شهامتلر یارادیور و تورک اوردولری ، اک بویوک قدرت و مهارت حربیه سنک شاه اثرلرینی وجوده کتیریورلردی .

سیاحلر ، مدققلر ، عالملر اک قورقونج تهلیکلری استخفاف ایدهرک شهر دن شهره تتبع و تفیض مقصدیله کزیورلر و تورک عالملری لایموت اثرلرینی ابداع ایدیورلردی .

ایشته بوصیرالرده ایدی که شهرستاندن بری ، هنوز عمرینک دورکاله کیردیکی برچاغده مملکتنده تحصیلی ا کمال ایتدکن و او جوارده کی علمادن تفیض ایتدکن صوکرک طالع علمینسی آرامق انجون بغدادک خراسان قابوسندن ایجری کیریور ، مجادله و مناقشه حیاته آتیلیوردی .

۲

بغدادده علمی حیات اک یوکسک درجه سنه واصل اولمشدی . آلپ آرسلانک و اوغلی ملکشاهک قیمتدار وزیرنی نظام الملکک هجری دورت یوزاللی دوقوز تاریخنده (۱۶۰۷م) [۱] ابن خلدون جلد ۶ ص ۴۷۷ بولاق . ابن اثیر تاریخی ۵۱۰ و ۵۱۳ سنهلری وقایعی . ابن کثیر و ابن جوزی تاریخلری عین سنهلر .

تأسیس ابتدیی مدرسه الہی سنہ ۱۸۸۱ء بحیات کچیر مشدی . مدرسہ، ایٹک تأسس ابتدیی وشافی فقہا سندن مشہور ابو اسحاق شیرازینک ریاست ابتدیی کوندنبری مختلف فاکولتہ لہرہ، مختلف اختصاص ساحہ لہرہ آیرلشدی . بالخاصہ مدرسہ نیک دور دنجی رئیس ابو حامد غزالی نیک اساسات کلامیہ فی فلسفہ و منطق اصول لہرہ مدافعہ ایٹک خصوصندہ آجدینی یکی جیغیرہ بویوک بحرارت او یایدیرمش و مدرسہ نیک علمی شہرتی آفاقی طوتمشدی . اصفہانندہ، روی دہ، صراغہ دہ، تیسابور دہ، ہراتندہ و خراسانندہ پیشہن علماء بر کرہ بغداد مدرسہ سنی زیارت ایٹدکچہ کفایت علمیہ لہرہ قانع اولامایور لردی . کندندہ صلاحیت کورہ نلر نظامیہ علمامی ایلہ چار پیشمالی ایدی . بوسییلہ اطرافدن علماء آقین آقین کلییورلر و بغدادی مجمع علماء و مرکز علوم حائزہ کتیریور لردی .

جامعلر و مدرسہ لرد . ماعدا وزرا و رجالک قوناقلری علماء ایچون اجتماع محلی ایدی . بویوکلرک وزنکیئرلرک انک نشئہ لی اکلنچہ سنی ، علمامی بر برہنہ چاریشیدیرمق و اونلرک ہیاحتہ لہرہ استماع ایٹک ایدی . مختلف شعبہ لہرہ منسوب علماء، بواجتماعلہرہ کیدر و مناقشہ لہرہ اشتراک ایدر لردی . او صیرالردہ بغداددہ بر نوع علمی محفللر واردی . بورادہ علماء یرلشہرک فلسفی مسئلہ لہرہ ، علمی مناقشہ لہرہ مشغول اولیور لردی ، ارادہ جزئیہ ، حشر جسمانی ، صفات ، مسئلہ لری انک آتشین بر حرارتہ قونوشولیور . معتزلہ ایلہ اشعریلر آراستندہ علمی مجادلہ لرد دوام ایدیور لردی .

کتاب باعلری دہ عین زماندہ مہم بر موقع اجتماعی صاحبی ایدیلرہ دکانلری علماء و طلبہ ایچون اجتماعک اولوردی ، کتاب استنساخ ایٹک رواجلی برصنعت ایدی . امیرلر و وزیرلر علماء نیک مظاہرتی تأمین ایچون اونلرہ بویوک منفعتلر تأمین ایدیور لردی . درجات تحصیل لیلی و مجانی ایدی .

مذہب رسمی ، خنقی و اشعری ایدی . خنبیلرہ ، خنبیلر قدر نفودہ مالک ایدی . مادہ حقوقی اولامقلہ برابر معتزلہ نیک و صوکر شیعہ نیک تبعہ سنی اشعریلردن چوق آزدکلدی . خارجدن کلن علمایہ آروچہ عزت واکرام اولونوزہ اعاشہ و ابانہ ایدیلیردی . بونلر کندہ یلرینی محیطہ طامق ایچون اکثریتلہ جامعہ خلقہ و عظم ایلہ ایشہ باشلار لردی .

ابتدالی ، خلقک سوبہ سنہ خطاب ایدن و عوامی علاقہ دار ایدہ حک موضوعلرلہ تقریبات ایچندہ دولاشان و غظللر بالآخرہ کونک مسئلہ لری و علمی بحثلر حقیقہ بیان افکار و مطالعاتہ یوکسہ لیر و بوضوورتلہ یابانچیلر ، علمی محفللرہ کنددی نامزدلکارینی وضع ایدیور لردی .

گورده شمك و بوى او اچمك ايچون يازدينى « المصارعة والمصارعة » نامنده كى ائردن بعض پارچه لر، متواضع بر منقذك مصارعه يي رد مقصديه يازدينى كوچك بر ائرنده گورولمكده در .
بونلر خارچنده شهرستايىنك ديكر ائرلرينه مطلع دكلنز . شو حالده شهرستايى يي حياتىنك بوتون تكامليله كورمك املى ، تحقق ايده ميه جك بروضعت عرض ايدييور . بوايكي مشكلك فوقده اك بويوك اضطراب ايسه مشارالهمك ترجمه حالنده در .

بزده ، تراجم احواله دائر يازيلان ائرلرك قسم اعظمنده ، مقصده خدمت نقطه نظرندن حائز قيمت اولان جهنلر اهل ايدلمشدر . بوائرلرده مشهور آدملره عائد حادنايك يالكيز مهملرى واك عمومى صورنده يازلمش وحيات خصوصيه كاملاً اهل ايدلمشدر . حالبوكه اهميتسز كورونن بك چوق شيلر واردركه اونلردن مهم نتيجه لر چيقايليردى . روحك مغلق اسرايى يالكيز ، حياتك احوال خصوصيه سى افشايدر . بويوك وقعلره تصنع قاريشه بيلير و بونلر انسانك نه اولديغى دكل نه اولق ايسته ديكنى كوستير . آنچق اهميتسز كورونن وقعلردركه حقيقت افاده ايدرلر .

بر شخصيتى طائيق ، اونك سير حياتى بوتون آناييه تعقيب ايتمك ايله ممكن اولور .
بونقظه نظرندن اسلافك ترجمه حال كتابلرى بزي اشباع ايتيهور .
تاريخلرك ، مشهور آدملى وقاتى سنه لرنده ذكر ايتملرى صفحات حياتيه لرينه اهميت ويرهلمه ديكنى كوستير . تراجمه دائر يازيلان ائرلرك اكثر يتله انساب ويا وفيات نامنى المالىرى ده بونلقتينك ائريدر .

حالبوكه اسناد ، روايت و تقدالرجال كى علملرك اك موشكاف نظرلرله تعقيب ايدلديكى بر محيطك عنعنه سى بويله براهاله واصل اولماق ايجاب ايدردى . بونلكه برابر بعض بويوك آدملر حقنده يازيلان ترجمه حاللرك استننا تشكيل ايتديكى اعتراف ايتمك ضرور ايدر .
بونلره امرا ووزرا ايله تماس مناسبيله حياتى قسماً تاريخه كچن بعض عالملرك ترجمه حاللرينده علاوه ايتمك ايجاب ايدر .

بونلر خارچنده علم و فن ويا ادبياته ، صرف علم وادب ايچون چاليشانلرك ويا سياسى حيات ايله مناسببتدار اولمغه مظفر اولامايانلرك بويوك بريكونى ، ترجمه حال نقطه نظرندن بويوك بر محروميه معروض بولونيور .

شهرستايىنك حيات خصوصيه و علميه سنه دائر يازيلاجق اولان شو صحيفه لرده ، الهه كى منابعك بو وضعيتندن دولاي عين محروميه قاتلانمغه مجبور اولاجقدر .

آرتق مناقشه‌لر جامعین مدرسه‌یه ، خلق آراسنده عمومی اولمقدن طالملر آراسنده
 خصوصی مناقشه‌لر ساحه‌سنه انتقال ایدر ونهایت کتاب و قلمه دایانیردی [۹]
 شهرستانی ده بوتعامله کوره حرکت ایتشدی . جامعه‌کی وعظاری بویوک بررغبت
 مظهر اولمش وعوام آره‌سنده بویوک برموقع قازانمشدی .

بالآخره وعظمه موضوع بحث ایتدیکی مسئله‌لر یوزندن شهرستانینک شخصیته ، علمی
 محفللرده مناقشه ایدلمکه باشلادی . بومناقشه‌لری ، مباحثه‌لر و علمی مجادله‌لر تعقیب ایتدی .
 اکثریتله مناقشه‌لرنده مظفر اولماسی اوزرینه ، شهرستانی حقنده کی دیدی قودیلر آریبور .
 سربست فکرلری و فلسفی دوشونجه‌لری ، حقنده شه‌لر و ترددلر اویاندریریوردی . اشعری
 مذهبی مدافعه ایتسنه زغماً بعض فکرلرندن و بعض سوزلرندن شیعه‌یه وحقی قلعه‌لر
 منسوب اولدینی شه‌لری اویانیریوردی . بوصورتله شهرستانینک شخصیته کیتدیجه کیم
 اهمیت ایدیوردی .

مشارالیهک اورتابه ایتدینی بعض فکرلر ، بالآخره سنیلر ایله شعیرلر آراسنده اوزون مجادله‌لری
 موجب اولمش و وفاتندن برچوق‌سنه‌لر صوکراده بومناقشه‌لر دوام ایتمش اولدیغندن بوذاتک
 حیات فکریه‌سی برقات داها اهمیت قازاندی . حیاتی اکثریتله مناقشه‌لرله کچیرن شهرستانینک
 اثرلرنده ابن سینا ایله بوی اولچوشمه‌که قالفان بر دعوی و برغرور وارد .
 بواعتبارله شهرستانینک حیاتی ، فکرلرینی و اثرلرینی تدقیق ایدرک افول ایدن
 شخصینه یکی برساحه تعین و یرمک ، بوکونک تتبع و تدقیق اشتیاقیله دولو حیات فکریه‌سی
 ایچون بر ضرورت ، بروظیفه حالته کیرمشدر .

۳

شهرستانینک تاریخده بر اقدینی عکس‌لری آرامق ، اثرلرینی تدقیق ایتک و ترجمه‌حالی
 یازمق و وظیفه‌سنی اوزرینه آلدیغ دقیقه‌ده آغیر برمسئولیت آلتیه کیردیکی و مشکل بروضعینه
 دوشدیکی حس ایتدم .

اونک فکرلرینی اکثریتله مذهب مناقشه‌لرینه تخصیص ایدیان اثرلر موضوع بحث
 ایتدیگندن بو اثرلری آراشدیرمق و قاریشدیرمق ایجاب ایدیوردی .

بوندن ماعدا مشارالیهک آمارندن مشهور جهان اولان «ملل و نحل» ی ایله کلامه داتر
 اولان «نهایه‌الاقدام» ی استئنا ایدیلر سه بوتون اثرلری بزم ایچون مجهولدر . یالکز ابن سینا ایله
 [۱] مذکور اثرلردن و ابن صلاح تاریخندن استفاده ایدلشدر . رایغ پاشا کتبخانه‌سی ۹۷۹

کذا، کافی و دن ده استفاده ممکن اولامادی. استانبول کتبخانه لرنده ابن سمعائینک موجود یکنه اثری « کتاب الانساب » ی در . [۱] جالب دقتدرکه سمعائینک تراجم احواله دائر اولان بومشهور ومعظم اثرنده بزم شهرستائیدن بحث یوقدر . حالبوکه سمعانی (انساب) کتابی شهرستانی بی طائیدقدن چوق صوکره (۵۵۰) تاریخنده سمرقنده یازمغه باشلامشدر . بو اثرنده سمعانی ، شهرستانده هر قنده بر چوق علملر ومتخصصلر یتشددیکفی سولیکله اکتفا ایشدر .

شهرستانی حقنده برنجی درجه صلاحیتدار اولدیغی عرض ایتدیکم وبوکون نسخه لرینی بولامدیغمز شومبعلردن صوکره بزم ایچون ایکنجی درجه ده فقط آله موجود اولدقلری ایچون قابل استفاده منبعلر کایر . بونلر ذهی وخوارزمی نک اثرلری ، ابن صلاح طبقاتی ، ذهی نک شاکردی طرفقدن اختصار ایدیلن اسلام سنه لری تاریخی ، ابن خلکانک وفیات الاعیانی ، معجم البلدان وطبقات سبکی در .
بواثرلرده ، شهرستانی حقنده ویریلن معلوماتک متفقاً وعیناً ابن سمعائینک ذیلندن آلدیغی ذکر ایدلمکده در .

ذهی ، ابن سمعائیدن نقل ایدهرک شهرستائینک قلعه لیلره میل ایتدیکنی واونلرک پروپاغانداچیسسی اولدیغی ، اونلرک مقاصدینه خدمتله مهم اولدیغی سویلیوره لکن ذهینک ابن سمعائیدن نقل ایتدیکی بوسوزلره مومی الهیک بغداد ذیلنه دائر اولان اثرندن اولماقی لازمدر . چونکه یوقاریده کورولدیکی اوزره سبکی اکر شهرستانی اسماعلییه میل ایله مهم اولسه ایدی ابن سمعانی اونی ذیلنده ذکر ایتزدی ، دییوردی . حالبوکه سبکی طبقاتنده « بن ذیله مطلع اولدم وبنده اوندن ایکی نسخه واردر ، بونلرده شهرستانی حقنده ویریلن معلوماتدن (برآز صوکره ایضاح ایدیله جک اولان معلومات) فضلہ سنه مطلع اولامادم بونلر خارجنده مومی الهدن یالکز بر حدیث وایکی حکایه نقل ایدلمکده در . « دییور وبو حکایه لرندن برینی نقل ایدیور . شو حاله نظراً ذهینک ، بورواتی ابن سمعائینک تحمیرندن آلمش اولماسی احتمالی قالیور .

[۱] استانبول کتبخانه لرنده « انساب سمعانی » نامی آتنده متعدد نسخه لرواردر . بواثر ، آوروپاده ده طبع ایدلشدر . فقط بونلره اصل سمعائینک انسابه دائر سکز جلدک مفصل اثرینک مختصری اولان عزالدین جزینک اثریدر . ابوسعید عبدالدریم ابن السمعانی ۵۰۴ تاریخنده مروده دوغمش و ۵۶۲ تاریخنده وفات ایشدر . مره حقنده ۳۰ جلددن عبارت مفصل بر تاریخی و (۱۵) جلددن عبارت بغداد تاریخنه ذیلی واردر . مؤلفک تحمیر نامنده کی اثری حقنده معلوماته دسترس اولامادم .

کرچه ایلریده کوروله جکی وجهله مشارالیه، ترمید نقیبی سید مجدالدین علی الموسوی یه یارانمغه جالیشمش ایسهده سیدک تاریخده بویوک بر موقع احراز ایدهمه مه سی شهرستانی بی ده بویله بر طالع دن محروم ایتمشدر .

حقیقت آرانیرسه بویکیلی حقیقده یازیلان یازیلره ترجمه حال دینه من . نته کیم اثرلی کاملاً تدقیق ایلمه دیکه بر مؤلفک شخصیت علمیه سی ده تعین ایتمش اولماز .

بو اعترافلر مزله اوزریمزه چوکن نقلتی بر درجه تخفیف ایتمش اولاجمزدن شیمدی شهرستانی ک ترجمه حالی بولایلیدیکمز قادر یازمق تاریخده براقیدینی عکسلی آله ای تدی کمز اثرلر دن آراشدیرمق و حیات علمیه سی موجود کتابلر دن چیقارمق کبی داهامعین، مشکل اولمقله برابر داهام محدود بروظیفه قارشوسنده قالمش اولیوروز .

۴

ترجمه حال نقطه نظرلر دن شهرستانی دن بحث ایدن یکانه منبع «ابوسعبد عبدالکریم بن سمعانی» نک بغداد تاریخ مشهورینه یازدینی «ذیل» در . ابن سمعانی شهرستانی دن بغداده کلوب کیمه سی اعتباریله بحث ایتمش و کندیسيله بالذات کوروشمش اولدیغندن مشارالیه حقیقده اوفاق تفک معلومات ویرمشدر . بغداد مورخی اولمق اعتباریله سمعانی دن فضله سی بکله نه مزدی .

فقط معاصر محررلر دن شهرستانی دن بحث ایدنلر ، اونک حقیقده فضله وهفید معلومات ویرمیورلر . کافی صاحبی شهرستانی ایله کوروشمش وتاج الدین سبکی نک، طبقات کبراسنده نقل ای تدیکنه باقیلیرسه شهرستانی ایله آرامزده اوزون محاوره لر و مناظره لر اولوردی ، اکر شهرستانی ک اعتقاد خصوصنده صایقلنی واهل زیغ و لحاده میلی اولماسه ایدی ، اسلامده امام اولوردی « دیور و بر طاقم تحریضانده بولونیورمش .

سبکی دیورکه « ابن سمعانی ک « تحیر » نامنده کی اثرنده مشارالیه ک الحاد ایله و اسماعیلیه یه میل ایله و شیعیلکده آزعیناق ایله مهم اولدینی ذکر ایلمکده در . ابن سمعانی ک بوسوزلرینک نه دن نشأت ای تدیکنی بیلمیورم . ابوالفتح شهرستانی ک اثرلی بونک عکسینی افاده ای دیور . و بکا اولیله کلورکه بو ، ابن سمعانی ک تحیر کتابنه صوقولمش بر دسیسه اولاجقدر ، عکسی تقدیرده شهرستانی بی ذیلده ذکر ایتمزدی .

بوسطرلر ، ابن سمعانی ک شهرستانی دن بحث ایدن دیگر بر اثرینک موجودیتنی خبر ویرمیور . فقط مع الاسف استانبول کتبخانه لرنده ابن سمعانی ک نه ذیلنی نه ده « تحیر » بی بولامادم .

حیث که، بن شهرستانینک کنديسندن تاريخ ولادتی صورتدم، ۴۷۹ اولديغنی سويلدی. بونی نقل ایتمکله برابر ابن خلکان، دیورکه بن مشارالیهک ولادتنک (۴۶۷ - ۱۰۷۴) تاریمخنده اولديغنی مسوده لریمک برکنارینه قید ایتمشم. فقط بونی زهدن نقل ایتمدیکی بیلیمورم. بوناریخی ذهبی مختصرینک یوقاریده اشارت ایدیان سوزی تأیید ایدر. مؤخر اثرلرده بونی قبول ایتمشدر. طبقات شافیه (فایح ۴۴۱۸) ده بونی قید ایتمشدر. بونلر؛ بوقید ایچون منبع کوسترمه مش اولدقاری حالده سوزلری شایان ترجیخدر. چونکه سمعائینک دروایتی نظر دفته آلاجق اولورسه ق شهرستانی نک اوتوز یاشلرنده بغدادده کنديسنی طائمش اولماسی لازم کلیرکه بو، عالم اولقی نقطه نظرندن قبول ایدیه بیلیرسه ده، عوام نظرنده مقبول اولقی و شهرت قازانقی نقطه نظرندن مستبعددر. اگر بونقظه ده برفوق العاده لک اولسه یدی، مورخلر اونک کنج یاشنده مشهور بز واعظ اولديغنی قید ایتمکی اهل ایتمزلردی.

شهرستانینک محل ولادتی اولان شهرستان، مشارالیهک دوغدیغنی ضیالرده مهور برقبه ایدی. بوکا خراسان شهرستانی دینوره نيسار یورایله خوارزم آراسنده و خراسان حدودنده در. حوقبه، مأمونک خلافتی زماننده خراسان امیری عبدالله بن طاهر طرفندن تأسیس اولومشدر. بوراده بر چوق علما و متخصصلر، سمعائینک، انسائنده بحث ایدلریکنه کوره بر چوق علملر یتشمشدر. ابوالفتح شهرستانینک ده ایلك تحصیاتی بوراده کوردیکی و علم سوداسنه بوحیطک تأثیرله دوشدیکی آکلاشلمقده در. بالآخره شهرستانی، تحصیل و تتبع اشتیاقله اختیار سفر ایدرهک برچوق متخصصلردن اختصاص دائره سنده کی درسلی او قومشدر.

فقهی، طوس قاضیسی و امام غزالی نک درس آرقاداشلردن اولان خواجه احمد خوافی ﴿وفاتی ۵۰۰﴾ دن او قومش.

اصول و کلامی استاذ ابونصر بن استاذ ابوالقاسم القشیری دن تحصیل ایتمش و آبروجه استاذ ابوالقاسم الانصاری دن ده کلام درسی آلمشدر.

بالآخره، مدرسه لری و بالخاصه نظامیه مدرسه سی ایله مشهور اولان نيسابوره کیده رک آوراده ابوالحسن علی بن احمد المدیخی دن وسائر محدثلردن حدیث تلقی ایتمشدر. ابن سمعانی بونی نقل ایتمکدن سوکرا کنديسنک ده ابوالفتح شهرستانینک حدیث اخذ ایتمدیکنی سويلور. [۱]

(۱) یاقوت حموی، ابن خلکان، تاج الدین سبکی بومعلومانده متقددر.

ذهینک مختصر ندهده [۱] شهرستانیك علم نظر واصولده مهارتندن و باطنیه مذهبی ایله مهم اولماسندن باشقه شایان نظر بر قید یوقدر . یالکیز سکسان بر یاشنده وفات ایتدیکنه دائر صراحتی، ایلریده ابن خلکانده شهرستانیك تاریخ ولادت اولق اوزره هجری دوت یوز آتمش یدی کوسترلمه سنه نظر دقتیزی جلب ایده جکدر .

ابن صلاحك طبقاتنده شهرستانی یه تخصیص ایدیلن سطرلری سبکی عیناً نقل ایتمشدر [۲]. خوارزمی ، شهرستانی حقیقه جلب دقت اولارق یالکیز شو سوزلری سوبله یور : « شهرستانی فیلسوفلرک مذهبلینه یاردیم ایتک و اونلری مدافعه ایتک خصوصنده مبالغه ایدیوردی . »

یوراده موضوع بحث ایتدیکم اثرلردن یالکیز اوچی فالیورکه بونلر، عین منبعدن عین چرچویه داخلنده استفاده ایدهرک شهرستانی نك ترجمه حالی یازمشلردر . زده بونلرک ویردیکی معلوماتی بر آرز تنظیم و تصنیف ایله تاریخ صیراسیله یازاجغز . شوراسنی عرض ایدهلم که بو اثرلردن ماعدا شهر ستانیدن بحث ایدن بر طاقم طبقات و تراجم احوال کتابلری واردرکه بونلر تماماً شو عرض ایتدیکم منبعلردن استفاده ایتمشلردر . طبقات شافیه نامی آلتنده کی اثرلرک همان هپسی شهر ستانیدن بحث ایتمشلر و ویردکلری معلوماتی عیناً ابن خلکاندن و یا ابن صلاحدن نقل ایتمشلردر . بونلرده فضلهرشی کوروله مه مشدر .

۵

شهرستانی ، تاریخده « ابوالفتح شهرستانی » ، یاخود « شهرستانی الافضل » عنوانلریله آکیلیر . اسمی محمددر . (الافضل) عنوانی کندیسنه بالا آخره شهرت علمیه سنه بناه ویرلشدر . [۳] کینهسی ابوالفتح محمد بن ابی القاسم عبدالکریم ابن ابوبکر احمد شهرستانی در . ابن سمعانیدن نقل ایدیلن برسوزیه کوره شهرستانی (۴۷۹ هـ - ۱۰۸۶ م) تاریخنده شهرستانده دوغمشدر . بونی سبکی و ابن خلکان متفقاً قید ایدیورلر . ابن سمعانی کتاب الذیلده

(۱) آیاصوفیه کتبخانهسی : ۳۰۷۹ (۵۴۸ سنهسی وقوطی)

(۲) ابن صلاحك طبقاتنی استانبول کتبخانه لرنده بولامدم . راغب پاشا کتبخانه سنده بیک تاریخلریته قدر و وقوطی یازان بر این صلاح تاریخی واردر . بوندن ماعدا آیاصوفیه کتبخانه سنده صلاح الدین (بن ایبک اعیان العصر و اعوان النصر) نامنده تراجم احواله دائریکرمی بش بویوک جلدک بر اثری واردرکه بونک شهر ستانیدن بحث ایتمهسی لازم کلن جلدی ، مع الاسف ضایعدر .

[۳] یور وایتده سبکی منفرددر . (مصر باصمهسی ج ۴ ص ۷۸)

«اونك اك كوچك خادمى (محمد بن عبدالكريم الشهرستانى) كوچك سرمايه سنى
مشارالبهك لطف وكرم يولنه عرض ايتمكى درحال قبول ايتدى . وكنديسنه ملترو مذهبلى
(ملل ونحل) ك احوالى بيانه دار اولان كتابى ايله ، تردد قلب ايجنده ، قورقارق و اوتانارق
عرض خدمت ايتدى . فقط او قبول ايتمك لطفنده بولوندى ، اثره لطفاً امعان نظر ايتدى
و معنالىرى دريناشد يرمك خصوصنده صوك درجه يه واردى ، اك مخلص بنده لر ينه بوكتابى
مدح و ثنا ايتمك خصوصنده ده مبالغه ايتدى . حالو كه مصنفك بوكتابده بوتون مذهبلىرى
استيعاب ايده جك بر صورتده حسن ترتيب وجودت نقلدن باشقه اويله بر چوق فكري تصرفاتى
يوقدى . بر آدمك قيمتى و ذكاستك دريندىكى ، اقرابيله چارپيشه دىنى و قهرمانلرله مبارزه
ايتدىكى زمان آ كلاشيلير . كيزلى اولان شيلر ، امتحان ايله ميدانه چيقار . و امتحان نتيجه سنده
آدم يا اكرام ويا تحقير اولونور .

كوريسورم كه علوم حكيميه ده صاحب مهارت اولان و فلسفه ده زمانك علامه سى بولونان
ذاتك ، ابوعللى حسين بن عبده بن سينا اولديغنده اتفاق واردر . دييورلر كه هيچ بر فائى نه
قدر عزم و ذكا صاحى اولورسه اولسون اوكا واصل اولاماز . نهايت ، بر چوقلرى شوقاعته
و اصل اولملر كه اونك سوزلرينك مضموننه و مقصدينك درينلكارينه واقف اولان كيمسه
آرتق اك بويوك موفقيتى و اك يوكسك درجه يى قازانمش اولور . بويله بر كيمسه ، ابن سينا
عليه بر شى سويله مكدن و سوزينى نقض و ابطاله قالمشمدن محقق چكينيير . زيرا او ، بر
قابودر كه اوتنه طرفه كليدار باصلمش و كوزلر قابلمشدر .

بونك اوزرينه بن ، ابن سيناك فكري لر ينى ابطال ايتمك صورتيله اونكله كوره شمه كاوانى
انسانلر درجه سنه ايند يرمكه عزم ايتدم و شفاء نجات ، اشارات و تعليقات نامنده كى اثرلرندن اك
متين و اكابى استدلال و تحقيق ايدلمش اولان سوزلرينى ترجيح ايتدم و كندى كنديمه ، جدلجى
بر متكلم ويا برسوفسطانى اولمامنى شرط ايدندم . بو صورتله اونك باشليجه متلرنده ماده
و صورة خطا محللرينى كوسته ره يمه ده اوندن صوكرام مجلس على ، طالرو حاكم مجلسنى عقد
ايدمك ايكي مناظره جى و مبارزه جينك آراسنده حق و صدقك كيمك طرفنده اولديغنه حكيم
ايتسون . ايسته حكيم ايدلميه اك لايق و صدقه رعايته اك محق شيشى بودر .

بو صورتله كورولسون كه بن علمك اك يوكسك طورينه بالغ اولدم و نيم شام استصغار ايديله من .
و تحقيق ايتسون كه بن تقليد منلندن ، تحقيق و تسليم تپه سنه يوكسكليم . منع نبوتدن اويله
بركاسه ايله قائم كه او كاسه نك مزاجى تسنيم (جتنده برصو) دندر . دكترك اورتاسنه دالانلر
كناريله اكتفا ايده منزلر . ذروه كاله يوكسه لنلر . معروض انحطاط اولمازلر .»

مأخذ لریمز بزه بومعلوماتی ویرد کدن صوکر ا ابوالفتح شهرستانی بی همان بغداد
 کتیریور لر . آراهه کچن صفحات حیاتیه ، بزم ایچون تماماً مجهول قالیور .
 بوکا مقابل یاقوت حموی و ابن خلیکان ، بزه بومنا - سبتله شهرستان نامی آئنده اوج شهر
 بولندیغنی و بوشهر لرک زره لرده اولدق لرینی ایضاح ایدر لر . شهرستان کله سی ناصل تلفظ
 ایدلمیدر ، بوکله نه دن مر کیدر ونه معنا افاده ایدر ، بونلری تحلیل ایدر لر .
 ابوالفتح شهرستانی بغداده (۵۱۰ هـ - ۱۱۱۷ م) تاریخنده کلمشدر . بو کلیشدن الله
 راضی اولسون . ا کر شهرستانی ، بغداده کله سی مناسبته بغداد مورخنک نظر دقتی جلب
 ایتسه ایدی ، حیاتی بلکه بزم ایچون بسبتون مجهول قالا جقدی .

بوراده منیع لر ، ابوالفتحی عوام نظر نده حسن قبوله مظهر اولان برواعظ حالنده کوستر د کدن
 صوکر ا شهرستانینک مناقشه لرینک جاذب ، محاوره سنک کوزل اولدیغندن بحث ایدیور لر .
 ابن خلیکان ، محفوظاتی چوق ایدی ، جمله سی علاوه ایدیور . بونلری تعقیباً ویریلن معلومات ،
 مشارالیهک اوج سنه بغدادده قالدینی و مملکتته عودت ایتدن صوکر ا نهایت اوراده
 (۵۴۸ هـ - ۱۱۵۵ م) تاریخنده وفات ایتدیکی در .

عین زمانده شو جله لر ، اصولاً علاوه ایدیلیر : مشارالیه علم کلام و علم نظرده مقدم
 ومدقق برامام ایدی ، فقهده اصول و کلامده متخصص ایدی ، بو علملرده تفر د ایتشدی ،
 خلاصه برامام میرز ایدی .

۶

منیع لریمزک براقدینی بوشلغنی بدرجه به قدر تلافی ایتک و شهرستانینک بغداددن
 عودتدن صوکر ا وفاتنه قدر کچن حیاتی حقنه مجمل بر فکر ایدتمک ایچون بالذات شهرستانینک
 اثرندن ، (المصارعه و المضارعه) سندن استفاده ایده بیله جکیز .

یوقاریده « مصارعه و مضارعه » نک نسخه سی بولونمادیغنی و یالکز اونی تنقید مقصدیله
 برذاتک یازدیغنی کوچک بر کتایده بو اثر دن بعض پارچه لر بولوندیغنی عرض ایتشدم .
 اسمنی میدانه قویما لاجق قدر متواضع اولان بومؤلف ، اثرینک یاشنده شهرستانی کتایبه حمد
 و صلواتدن صوکر ا اقدیسی مدح و ثنا ایله باشلار . مشارالیهک اقدیسی ترمید تقیبه
 سید محمدالدین ابوالقاسم علی بن جعفر الموسوی دره . دیبه رک بزه شهرستانینک اثرینی تقدیم ایدیور .
 و بوندن صوکر اسوزی شهرستانی به ویریور بوراده شهرستانی شو صورتله اداره کلام ایتکده دره .

شهرستانینک تکامل فکریسی اعتباریله حائز اهمیت اولان بونقطه ، بوراده بغداددن سوکره کچن حیاتی بزرجه تنویر ایتمهسی اعتباریله کسب اهمیت ایتمشدر .

۷

منابعمزمده موجود اوفاق تفك وداغئیق معلوماتی شمندی بورایه علاوه ایتمك زمانی گمشدر . ابن خلدكانك كتاب الذیلدن نقلنه كوره ، ابن سمعانی ، بن بخاراده ایكن ابوالفتحك شهر ستانده وفات خبرینی آلدن دیبور . مشارالیهك ۵۴۸ ده وفات ایتمدیکی منابعمزمده اختلافمز بر صورتده قبول ایلمشدره . یالكز بوخبردن مشارالیهك آخر عمرینی مسقط رأسنده كچیرمش اولدیغنی آكلایوروز .

تراجم احوال محرر لرینك بر عادتی ، ترجمه حالی یازدقلمی آدمك وفاتی یازدقندن سوکره اشعارندن بعضلرینی درج ایتمكدره . بو عادتیه كوره منبعلریمز ، ابن سمعانیك زوایتنه عطفاً شهرستانینك بر قاق پارچه شعرینی نقل ایتمشدر .

بونلردن برینی تاج الدین سبکی ذکر اییدیور [۱] حکایه شودر :

ابن سمعانی ، ایشتمكده دیبور ، ابوالفتح شهرستانی بغدادده بر مجلسده مذاکره ائتمشنده بكا موسی علیه السلامی صور دیلر ، شو جوابی ویردم دیبورمش .

النفث موسی یمیناً و یساراً	موسی صاغه صوله باقیندی
فماری من یستأنس به ولا جاراً	کندیسنه انسیت ایده جك ویا قومشو اولاجق
فأنس من جانب الطور ناراً	بر کیمسه بولمادی
خرجنا نبتنی مکة حجاجاً وعماراً	نهایت طور طرفندن بر آتش کوردی .
فلما بلغ الحیرة حاذی جملی حاراً	زده حیج و عمره نیتله مکیه بولاندق
فصادفنا بها دیراً ورهباناً و خماراً	ده وده حیره موقعنه کئجه اطرافی حیرت بورودی ،
	اوراده بر کلیسایه و پاپاسلره و میخانه جیلره
	تصادف ایتمك .

ظن ایدرمکه بو سوزلری ایله شهرستانی ، صورولان سؤال مناسبتیه موسی چالیشمش و موفق اولمش بر زاندر . بز ایسه چالیشدق فقط یولده قالدق . او ، مطلوبنه واصل اولدی ، بز میخانه جیلره واصل اولدیق ، دیبهرك کندی حانندن شکایت ایتمك ایسته مشدر .

[۱] ابن حکایه معجم البلدان ده دخی واردر . (ج ۵ ص ۳۱۶ مطبوع)

بوسطر لر، بزه شهرستانینک دعواسنی و سچی سنی کوسترمک اعتبار یله حائز اهمیت اولدیغی کبی عین زمانده مشارالیهک بغداددن سوکره اوزون مدت ترمیذده قالدیغنی و اوراده تقییک مجلسنه اشترک ایدهرک مناقشه لرده بولوندیغنی کوسترر .

ینه بو افاده دن آ کلاشیلیور که شهرستانی « ملل و نخل » ی ترمیذده و ترمیذ تقییب ایچون تألیف ایتمشدر . دییک که اوراده برچوق سنه لر قالمش و بو کتابیله کندیسنه بر موقع تأمین ایتمش . کذا بو کتابده ذکاسنی استعمال ایتمه دیکنی یالکز مذهب لری تصنیف و ترتیب ایتدیکنی فقط دیگر بر کتاب یازمغه و ذکاسنی استعمال ایتمه باشلانجه ابن سناک فکر لری نیله ابطال ایده جکنی و بناء علیه دها بویوک بر اعتباره لایق اولدیغنی ایلری سورییور . بوندن ، مصارعه نکه ده ترمیذده یازلدیغنی آ کلاشیلیور .

فقط مصارعه نکه صووک طرف لر نده کوردیکمز شو فقره ، شهرستانینک ، حیاتندن ممنون اولما دیغنی کوسترر :

« وقتا که سوز بورایه قدر کلدی و صیرا آنجی ویدنجی مسئله لرک ایضاحنه کلیور ، بکا بوراده حکایه سی یاراشمایان و فقط تحملی کوچ بر طاقم زمان فتنه لری ، کیجه فلاکتی کبی مظالم بلالره ، حادث اولدی . زمان فتنه لر نندن شکایتم اللهه در . صیقینی زماننده ده ، کنیش زماننده ده اللهه دایانیرم . بوسبیله بوندن سوکره مسئله لرک یالکز نه لر اولدقلر نی سویله مک و شکوک و اشکالاتی کوسترمکه اکتفا ایده جکم . »

اگر بوسطر لر دن ابوالفتح شهرستانی ایله افندیسنک آراسی آچیلدیغنی و یاخود هر هانکی بر صورتله منکوب اولدیغنی آکلار سهق ، آرتق بو اثری یازدقدن سوکره مشارالیهک شهرستانه عودت ایتدیکنی قبول ایده بیلیرز .

بونکله برابر « نهایت الاقدام » کده ترمیذده یازلدیغنی شبهه سزدر . چونکه شهرستانی ، کتابک [۱] باش طرفه یازدیغنی مقدمه ده « بو کتابی امرینه اطاعته مجبور اولدیغیم برذاتک اشارتی اوزرینه یازدم . بکا ، ارباب عقوله کوچ کان شیرلی ، ایضاح ایتک ایچون امر ایتدیلم . دییور که شهرستانینک دیگر بر صاحب امرایله معارفه سنی بیلمه دیکمز و کورمدیکمز ایچون بونک ترمیذ تقییب اولدیغنی قبول ایدیوروز .

بو اثرده بعض نقطه لر حقیقده « بونلری ملل و نخل کتابمزده شرح ایتدک » دیدیکنه نظر آ « نهایت الاقدام » ک ملل و نخل دن سوکره و مصارعه ده کی صووک سوز لر نندن ده مصارعه دن اول یازلمش اولدیغنی آ کلاشیلیور .

[۱] نهایت الاقدامک ، مؤلفک حیاتنده یازیلان بر نسخہ سی فاتح کتبخانه سنده در . نومرو ۳۱۶۴

بو تلقینک اثریدر . بونکله برابر بوتون بونلرک شههدن دوغدیغی و شیطانک شههلری ایله ارباب مذاهبک و فیلسوفلرک شههلری آره سنده فرق اولمادیغی ادعا ایدر . بونقاط نظر دن شهرستانیک اثرلری جالب مناقشه کور و لمکده در .

فقط مع الاسف مشارالیهک یوقاریدن بری موضوع بحث ایتدیگمز اوچ اثرندن معاداسنی کورمک بزه نصیب اولمادی . واحتمال که بونلر ، متعاقب عصرلرک قدر ناشناس اهللری یوزندن بسبتون ظلام مجهولیت ایچنده محو اولوب کیمشلردر .

مختلف منبعلرک شهرستانییه عطف ایتدکاری اثرلر، شونلردر :

۱ — ملل و نحل

۳ — کتاب المصارعة والمصارعة بین ابی علی الحسین بن عبدالله بن سینا و بین ابی الفتح محمد بن عبدالکرمیم الشهر سنانی (بو کتاب بعض یرلرده مضارعة الفلاسفه دییه یازلمشدر .)

۴ — تلخیص الاقسام لمذاهب الانام (بعض نسخهلرده لمذاهب الأئمه)

۵ — غایة المرام ۶ — المناهج والیان ۷ — دقایق الاوهام

۸ — الارشاد الی عقائد العباد

۹ — کتاب المبدأ والمعاد .

۱۰ — شرح سیرت یوسف (بعض نسخهلده شرح سورة یوسف)

۱۱ — کتاب الاقطار فی الاصول .

بو اثرلرک اک زیاده جالب دقت اولانی « ملل و نحل » یدر . طبقات کبراده تاج الدین سبکی دیبورکه « ابوالفتح محمد بن عبدالکرمیمک « ملل و نحل » ی بو خصوصده تألیف ایدیلن اثرلرک اک ایبسیدر . ابن حزمک اثری [۱] هر نه قدر بوندن داها واسع ایسه ده قاریشیق ونظامسزدر . بوندن معاد ، ابن حزمک اثرنده اهل سنت اماملرینه روا کورولن تجاوزلر و اشعریلرک تماماً منز اولدقلری شیلر ، حقنده کی اسنادلر او قدر چوقدر که تعداد ایدیلر من . عین زمانده ابن حزم ، اربابندن او کرمک صورتیله علم کلامی حقیقه بیلمه یوردی . شهرستانیک ایسه علم کلامه عائد « نهاية الاقدام » نامنده بر اثری واردر .

فی الحقیقه شهرستانیک اثری ترتیب و تصنیف اعتباریله مکمل اولدیغی کی مختصر و مفید اولمق اعتباریله ده امثالنه فاقدر . بوسبیلر بواثر برچوق لسانلره ترجمه ایدلمشدر :

[۱] بو اثر « ملل و نحل » طرزنده یازلمش و مصرده طبع ایدلمشدر . ملل و نحلک دورت مثلی

بو بوکلکننده قیمتدار برکتابد .

سبکی دیپورکه ایسته ابن سماعینک ذیلده کی بیاناتنک خلاصه سی بودر . اوراده بو نقل
ایدیلنلردن فضله معلوماته مطلع اولامادم . فقط ابن خلکان ینه ابن ستمه عانی به عطفاً
شهر ستاینک بر مشهور وایکی منظوم شعرینی نقل ایدیور :

شهرستانی شونی سویله بودی : اکر فراقک بر صورتی اولسه ایدی ، اوندن قلیلر فنا
حالده قورقاجقلر ، طاغیر یقیلاجق وفضا حمله سنی هان آتاجق ایدی . اکر اهل نار
فراق ایله تعذیب ایدلسه ایدیلر ، ناردی اولجه چکدکاری عذابه رحمت او قورلردی .
مشارالیهک منظوم شعرلردن برارچهده شودر :

ودعته حین لانودعه روحی ولکنها تسیر معه
ثم افترقنا فی القلوب لنا ضیق مکان وفی الدموع سعة

روح اونوی ترک اتمه دیکی زمانده بن اوکا وداع ایتدم . فقط روحم اونکله برارکیدییور
صوکره قلیلریمزده ضیق مکان وکوز یاشلریمزده وسعت اولدیغی حالده ایرلدق .

دیگر : یاراحلین بمهجة فی الحب متلفه شقیه
الحب فیه بلیة وبلتی فوق البلیة

سه وکیسی اولدی ریجی و شقی اولان جانامی ای آلوب کیدنلر ، محبتده کرچه بلا واردر .
فقط بنم بلام ، بلانک فوقنده در .

بو پارچه لر ، شهر ستاینک روخنده کی رقت و علویته دلالت ایتدیکی کبی عین زمانده
غربت ایللردن یک ممنون اولمادیغی ، اورالرده روحی دیکلندیره مدیکنی افاده ایدیور .

۸

شهرستانی حیاتدن چکیلوب کیتمش و فقط ایادی استفاده به لایموت اثرلر بر اقسدره
منبعلریمز ، بو اثرلرک اشعری مذهبه کوره یازلمش و اشعری مذهبی مدافعه مقصدیه
وجوده کتیرلمش اولدیغی سویله مک و کتابلرک بر فهرستی یاقمله اکتفا ایدیورلر .

مشارالیهک الک زیاده مقبول اولان اثرلری ، فلسفه و کلامه و مذاهبه دأر اولانلردر
اثرلرنده اکثریتله دین و فلسفه بی جمع ایتکه چالیشمش اولدیغندن برچوق تعریضاته
معروض قالمشدی .

ملل و نحلنده مذاهب دینه و فلسفه نیک بر منبعدن انشعاب ایتدیکنی کوسترکه
چالیشیر . مذهبلر ایله فیلسوفلرک احواله دأر فکرلرینی و یازیلرینی بر اثرده طوبلاماسی

هم‌ده په‌لوان ، اکثر مصارع‌لرنده مغلوبدر . آرزو ایتدم که بونلرک قاریشیق‌لقلری
 دوزلتیم و ابن سینانک حقی اولدیغنی کوسترمیم :
 مؤلفک کتابندن هر قسمنی تماماً نقل ایدیورم تا که باشقه نسخه‌یه مراجعته لزوم
 قالماسین و کتابک اسمنه (مصارع‌المصارع) نامنی ویردم . اکر قصور ایدرسهم مطالعه
 ایدنلرک عفوینی تمنی ایدرم .»

کتابنک صوکنده منقد شوسوزلری سوبله‌لیور .

« بوسطرلری یازان محررک مقصدی ابن سینایه یاردیم دکل ، مصارعی ده قیرمق دکل ،
 مقصد حق و انصاف طریقه سلوک ایتکدر .»

بومتواضع آدمک بزه بوگونکی خدمتی « المصارع و المصارعه » نامنده کی اثرک بعض اقسامنه
 واقف اولمنی تأمین و شهرستانینک حیانتندن بر قسمنک تنورینه خدمت ایتمسی در .

۹

بوایضا جاندن صوکر شهرستانینک موجود اوچ اثری حقیقده فکرایدینمکه صیرا کلیر .
 اکر شهرستانینک تکامل فکریسنی آرامق و اثرلرینی بو نقطه نظرندن تدقیق ایتک
 ایجاب ایدرسه تاریخ صیراسیله ایلمک یازدیننی اُردن باشلامق و صوک اثرنده واصل اولدیغنی
 درجه‌ینی آراشدیرمق لازمدر .

لکن بزده یتیشن مؤلفلرک حالت روحیه‌لرینه و اتف اولانلر ، بویله برتشنک شمیر
 اولمایا جغنی تسلیم ایدرلر .

متفکرلریمز ، حرکت فکریه‌ینی استیعاب ایتدکن صوکر اونی برآدیم ایلری به کتیرمک
 و اوکا کندندن بر شیئی علاوه ایدرک ییکی بزکورو شه صاحب اولمق ایچون دکل ، اولجه
 انتساب ایتدیکی برسیستمی مدافعه ایتک مقصدیله فعالیتیه کیرمشلردر .

مع‌ماقیه بومساعی آراسنده بعض طلوعاتک و قوعی انکار ایدیلهمز . فقط بو ، فکرک
 تدریجی و منتظم بر تکاملنی افاده ایتمکن اوزا قدر .

بوسییله بزده یتیشن فیلسوفلر ، باشلی باشنه برسیستم وجوده کتیره مه‌مشلردر . وجوده
 کتیر دکلری اثرلر ایچنده چوق قیمتدار اولانلری بولونماسنه رعماً ، تک باشنه بر موجودیت
 افاده ایتزلر .

ابن سینانک شفادن صوکر یازدیننی اشارات و نجاته کی اثرلرینک ده اولکیدن داها مفید
 و قیمتدار اولماسنک سببی بودر .

لاتینجه، انکابزجه، آلمانجه و سائرلسانلره ترجمه لری وارد. فارسی ترجمه سندن قدیم برنسخه آیاصوفیه کتبخانه سنده (نومرو ۲۳۸۱) موجوددر. مال ونحک بوترجه سی پک واقفانه در. فارسی به نقل ایدلش اولان اثرلره اکثریتله تحریف ویا اختصار ویا تزئید ایدلدیکی حالده بوترجه اصلی عیناً محافظه ایتمشدر. شو قدرکه اصطلاحات علمیه کاملاً اصلنده اولدینی کچی محافظه ایدلش اولدیغندن اصلنده برمشکله تصادف ایدیلنجه ترجمه سندن اونی حل ایتک قابل اولاماقده در.

ملل ونحل، نوح بن مصطفی اسمنده برذات طرفندن ده توکجه به ترجمه ایدلشددر. فقط بوترجه، مقصدی تماماً فوت ایتمشدر. مترجم بالذات کنیدیسی شو اعترافانده بولونمقده در: « پس بوداعیلری، امر مشارالیهک تحریرینه مباشرت و تسطیرینه مسارعیت ایتدی و ترتیب مقام و تهذیب کلام و تقرر مرآمده دقیقه فوت ایتدی و تبدیل و تغییره محتاج اولان مواضعده زیاده و نقصان ایله تصرف اولوندی و « ترجمه ملل ونحل » اسمیله تسمیه اولونوب بر مقدمه و ایکی باب و برخامه اوزرینه مرتب قیلندی »

فی الحقیقه بو مترجم، اصلندن بر چوق یرلری آتلامش و کتابک بابلرینی بیله آیری بر تصنیفه تابع طومشدر. نیکیم ترجمه سنه لزوم کوردیکم وایلریده کوروله جک اولان مقدمه لری ترجمه ایتمش ویا لکنز اونلرک بعض اقسامی بر برینه مزج ایدرک بعض فکرلر یازمش واکثری یرلرینی آتلامشدر. بو اعتبار ایله نوح بن مصطفی اقدینک اثری موضوع بحث اولدینی زمان « ترجمه ملل ونحل » نامی آئنده ملل ونحلدن بسبتون آیری، ناقص و قیامتسز بر اثر قارشوسنده تر.

مؤلفک دیکر اثرلرینک ترجمه ویا شرح ایدلدیکنه مطلع دکلز. یالکنز یوقاریده کوسترلیدیکی اوزره « المصارعه و المصاربه » نامنده کی اثرینه برردیه یازلمشدر. ردیه بی یازان آدم کنیدیسی بیلدیرمیور. اثرک باش طرفنده شوسوزلری سویله مکده در.

« بن علوم عقلیه به مجلوب اولدیغ ایچون فراغت زمانلرنده کلام عالمترینک کتابلرینی مطالعه ایدیوردم. بر آراق مصارعه بی کوردم. بو اثر صاحبک دعواسی، نظر دقتی جلب ایتدی و کتابی دقتله اوقومغه باشلادم. اوقودقجه بو سوزلری دیکله مکه حرصم آرتدی. اوقودم، اوقودم.... »

فقط دوغریسی، مؤلفک سوزلرینی پک ضعیف و نظرلرینی پک چوروک بولدم. مقدمه لره اساسسز. بحثلره قاریشیق. حتی اودرجه که هیچ بر عاقل، بولره تنزل ایتمز، مگر که عوام نردنده شهرت قازانمق ویا بر خسته لغه طوتلش اولمق کچی بر حاله مبتلا اوله...

هونجیاده وجود حقند کی تقسیمک بوتون اقسام موجوداتی حاصر اولدیغنی ادا هایتدی. بو صورتله جوهر، متحیز اولمایان برشیده استعمال ایدلدی. حالبوکه بونک هیچ بر معنایی یوقدره. یومناسبتله شهرستانی دییورکه ابن سینا برشیک آتته کیرن هرشی ایچون اونک جنس اولدیغنی قبول ایدیورکه بوده خطادر. کذا، این سینانک نقطه حرکتیه کوره هیولی ایله صورتک عین شی اولماسی لازم کلیر. زیرا جسم، ذی صورت اولانه کل ذی هیولی اولانه محل اولور. محایت، قبول واستعدادی مشعردر، بوایسه هیولادر.

ایکنجی مسئله — واجب الوجودک وجودی حقنده در .

بوراده شهرستانی، ابن سینانک فلسفی دایلمرینی تنقید ایتدکن صوکراللهی معرفتک آتیق فطرت ایله (یعنی حدس ایله) قابل اولاجغنی سویلیور و دییورکه بونی انکار ایدن کندیغنی انکار ایتمش اولور. شهرستانینک بوسوزی اهمیت و تدقیقه شایان اولدیغنی حالده اولجه عرض ایتدیکم متواضع متقد، بوسوزندن دولایی شهرستانی ایله آلائی ایتمه قالدیشمشدر .

اوجنجی مسئله — واجب الوجودک توحیدی مسئله سیدر .

شهرستانی، بوراده بوتون کورولتولرک « واحدن واحد صدور ایدر، اصلندن نشأت ایتدیکنی سویله بهرک بو اساس حقنده اوزون محاکمه یورودور .

دردنجی مسئله — واجب الوجودک علمنه دائردر .

بوراده ابن سینانک الله جزئیاتی بیلمز، کلیاتی ادراک ایدر، مسئله سنک تنقیدی ایله علم ایله معلوم عینمیدر غیریمیدر؛ مسئله لرنده توقف ایدر .

بشنجی مسئله — حدوث طله دائردر .

شهرستانی بو مسئلهده فیلسوفلرک اوج رأی اولدیغنی بیان ایتکده در . اک قدیم فیلسوفلرک (اساطین الحکمة) نک عالمک بوتون مبادیسی، بسائط و مرکباتی ایله حادث اولدقلرینه قائل اولدقلرینی سویلیور . دیگر بر قسمی، مبادینک، عقل و نفسک قدمنه و مرکباتک حدوثه قائلدرلر. آرسطو و تابعلرینک و اسلام فیلسوفلرندن بر قسمک بومذهبه اولدقلرینی سویلیور .

بوراده متقدیم کلمات و حروفاتک قدمندن بحث ایدرک باطنیلرک بو فکره ذاهب اولدقلرینی و شهرستانینک اونلره میل ایتدیکنی سویلیور فقط متقدک بوسوزی تام معناسیله دامدن دوشر کیدر . هیچ بروثقه یه مستند دکدر .

کرچه بو اثرک مختلف یرلرنده شهرستانی حقنده شبهه یه دوشه جک اشارتار کورولیور . فقط بونلرک هیچ بری شهرستانی علمینه بروثقه استعمال ایدیله بیله جک درجهده دکدر .

شهرستانی، ایستدیی قدر حسیض تقلیددن یوکسه لیدیکنی ادعا ایتمسین. تفکر آتی، دینکر لری کبی برسلسله فکریه و برانتظام تعقیب ایتمه مشدر .
ملل و نحلک قیمتی، شهرستانی ایچون متفکر اولق اعتباریه دکل ، مؤلف اولق اعتباریه در. ملل و نخلدن سوکرا یازدیغی «نهایة الاقدام» ، تفکر اعتباریه علی العاده کلام کتابرندن فرقلی دکلدر و قیمت اعتباریه ملل و نخلدن کیری در . نتکیم الک صوک اثری اولارق قبول ایتمدیکمز مضارعه و مضارعه سی ده اولکیلر درجه سنده بر قیمت اکتساب ایده مه مشدر .

بوسبيله شهرستاینک اثرلرینی تاریخ و یاتکامل فکری صیرالریه نظر دقته آلمقدن ایسه قیمت و اهمیت اعتباریه نظر دقته آلمق ، حقیقت تاریخیه به داها زیاده توافق ایدر . کرچه بوندن، شهرستانی بی آ کلامق نقطه نظرندن فضله برشی استفاده ایده چک دکلز . یالکیز الک زیاده مشارالیهک ملل و نخلنده توقف ایتمک احتیاجنده اولدیغمز ایچون اولجه بریکیلر حقتده بر فکر اجمالی استحصالی داها مفید اولاییلر .

۱۰

شهرستاینک «مضارعه وه مضاربه» نامنده کی اثری حقتده یوقاریده بر پارچه ایضاحات ویرلشدی . شهرستاینک بر اترك مقدمه سنده و صوکنده سوبله دیکی، موضوعمزه علاقه دار، فیکر لری ده بالمناسبه ترجمه ایتملشدی . بوراده یالکیز اترك مندرجاتی حقتده بر فکر ویرمک قالیور [۱] .

بو اثر ، ابن سینانک شفاء نجات ، اشارات و تغلیقات نامنده کی اثرلرنده موضوع بحث ایدیلمن الهیهاته عائد یدی مسئله نك مناقشه و تحلیلنه تخصیص ایتملشد . شهرستانی بونلری تماماً ردایده چکی فیکر نده در . دهاتسقیداتی یا پمادن بوه بکا و انسانلره الهک فضل و کر میدر . لکن انسانلر شکر ایتمیورلر دییور .

مسئله لرك برنجیسی — اقسام وجودك حصرینه دائردر .

شهرستانی ، ویردیکی ایضاحاتده شونلری دیمک ایسته یور: متکلمین وجودك اقسامی بر تقسیم حاضر ایله حصر ایتمه دیلر . زیرا اونلر موجودی اولی اولان شی ایله اولی اولمایان شیئه تقسیم ایتمدیلر و اولی اولان شیئی جوهر و عرضیه تفریق ایتمدیلر . ابن سینا ایسه الهیهاتک مبدأنده

[۱] مضارعه نك ردی آیا صوفیه کتبخانه سنده ۲۳۵۸ نومروده در .

اثری بوراده خلاصه ایتمکنده فائده کورمیورم . چونکه بوهم مفصل ، همده معروف کلام مسئله لردن عبارتدر . بونلر ، حدوث عالم ، توحید ، تشبیهی ابطال ، تعطیل ، احوال ، معدوم ، اثبات علم ، اراده ، کلام ، رؤیت ، نبوت و معجزات کی مسئله لردن عبارتدر . کتابده کی اصولک ناصل بر سیر تعقیب ایتدیکنی کورمک ایچون بر قاج مسئله به عطف نظر ایده بیلیرز .

مثلا برنجی مسئله ، حدوث عالمه دائردر . بومسئله معتزله ، تنویه و فلاسفه طبیعیونی رد ایچوندر دیدکن صوکره طرفینک ادله سنی و تنقید لرینی یازار . کذا آلتنجی مسئله ، احوال حقه در دیور . بومسئله ده ابوهاشم جباتی و ابوهاشم وقاضی ابوبکر الباقلانی موافقدر . امام حرمین اولاقبول ایتش صوکره رد ایتمشدر . ابوالحسن الاشعری رد ایتمشدر . طرزنده بر خلاصه یابدقن صوکره تفصیلاته بکر . کذا ، اون برنجی مسئله ، اراده مسئله سیدر . بومسئله اوج نقطه نظر دن مطالعه ای دیلیر . برنجی باری تعالی نک مرید اولماسی نقطه نظرندن که بونک قارشوسنده نظام ، کعبی ، جاحظ ، نجار وار . الخ .

اثرک صوکنده « بویکرمی قاعده دن مقصد ، اقدام متکلمینک نهیاتی بیاندر . بوندن ماعدا اکر عمرم مساعده ایدر سه فلاسفه الهیونک اقدامک نهیاتی ده یکر می مسئله ده بیان ایده جکم ، دیور .

شهرستانی بو اثرینی تام برزاهد حسیله بیتیر . اثرک صوکنه یازدینی دعا ، کلمات صالحین دن آلتمشدر . بوراده کلمات صالحین ایله کتابی اکیال ایده یم که الله عندنده مقبول اولسون ، دیه برده تزیه بر اعترافی واردر .

۱۲

شهرستانی ک زیاده جالب دقت اولان ، احتوا ایتدیکی مسئله لر یوزندن سیدلر ایله شیعیلر آره سنده اوزون مناقشه لر حصوله کتیره ن اثری « ملل نحل » ی در . بواثر ، بالخاصه اسلام مذهب لری و بالعموم ادیان و مذاهب حقه مفیده و قیمتی معلومات ویردیکندن دولایی متعدد دفعه لر مختلف لسانلره ترجمه ای دیله جک درجه ده عمومی بررغبته مظهر اولمشدر . « ملل و نحل » اسمندن ده آکلاشیلاجنی اوزره بویوک بر فکر حریتک محصولیدر .

۵۸۳ تاریخنده عبدالغفار خطیله یازلشد . راعب پاشا ۱۱۳۴ تاریخنده بالذات امضاسی و خط دستیله اثری باشدن آشخی او قویارق مقابله ایتدیکنی یازیور .

بعض فکر کرده شیعه به تمایل، انسانی باطنیه مذهبیه سو رو کله من . حدوث و قدم مسئله لری .
مناسبتیه شهرستانی بو بچنده زمان و مکان ، بعد لایتاهی ، برهان تطبیق ، افلاک و کواکبه ،
مجردات ، جود و تعطیل کبی کلامک اک مزعج مسئله لریته تماس ایدر .

بو اثرده شهرستانی ذکر اولونان بش مسئله اطرافنده خیلی تفصیلات و بر مکه دره . فقط
اوندن سو کر اکی ایکی مسئله بی غایت قیصه کچمشدره . بونلر ، مبادینک حصری و هر متحرکک
محرك ایسته دیکی مسئله لریدر . بوراده عات و معلول مسئله لریخی و بالخاصه عقل بالفعل مسئله سفی
مناقشه ایدر . عقل بالفعلین قوه حدسیه نك کالنه و نبوت مسئله سنه نقل کلام ایدر .

شهرستانی نك مصارعه سی بونلرله ختامه ایدر . حالبوکه اثرینک باش طرفنده بو مصارعه نك
الهیاتدن یدی مسئله ، منطق و طبعیاتدن یتش کسور مسئله بی احتوا ایده چکنی سوبلیوردی .
فقط یوقاریده کندیسندن نقل ایتدی کمز ، سویله نیلمه بن ، معذرتنه بناء بویدی مسئله نك
یالکنز بشنی تفصیلاً و ایکی سفی مجملاً یازمغه مقتدر اولمش و دیگر لریخی ترک ایتش اولاجقدر .

۱۱

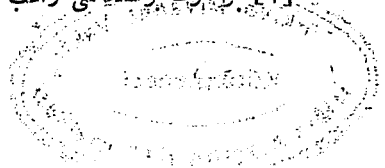
شهرستانی نك « نهایت الاقدام فی عام الکلام » نامنده کی اثری ده اصول و ترتیب اعتباریه
مصارعه سنه بکزه ره . مصارعه ، بالذات مناقشه ایچون یازلمشدی . نهایت الاقدام بویه بر مقصد
ایچون اولمادیغی حالده عین اصولده یازلمشدر . اثرک باش طرفنده دیبورکه بو کتابده کی
مسئله لری مباحثات طرزنده سؤالی ، جوابلی یازدم . چونکه اونک امرینه امثاله مجبورم .
یوقاریده سویله مشدک که بو اثرده ترمید نقینک امریه یازلمشدی . فقط ترمید نقیه
عین زمانده اثرک نه صورتله ترتیب ایدمه سفی ده کندیسنه توصیه ایتش اولاجق .

بونکله برابر شهرستانی بو وعینی ایفا ایتمه مشدر .

نهایت الاقدام ، عمومیتله بیلیدی کمز کلام کتابلری طرزنده دره . بو اثرک خاصه ممتازه سی ،
علم کلامده اک زیاده مناقشه و اختلاف ایدیلن مسئله لری اساس قبول ایتمه سی و هر مسئله بی
یازارکن اومشله ده هانکی مذهبک موافق وهانکی مذهبک و یا شخصلرک مخالف اولدیغی
ذکر ایتمه سی در . بو نقطه جدم مهم و شایان تقدیر در .

کندیسی مقدمه ده دیبورکه « مسئله لری خاطریمه کلدیکی و فکریمه دوغدیغی کبی
یازدم و یکر می قاعده به حصر ایتدم که بو قاعده لر ، بوتون مسائل کلامی احتوا ایده چکدره (۱) که

[۱] بو اثرک بر نسخه سی راغب پاشا کتبخانه سنده (۸۲۰) نومروده مقیددر . نسخه اسکیدره

کتابخانه‌سند موجود در بورساله ده هیاکل سبعمک اوضاعندن بحث ایدلمده در که بوکون، علمی بر اهمیت قالمش اولدیغندن بوراده موضوع بحث اتمکه لزوم کورمیورز .

شهرستانی ملل و نخل ده خرسیانلرک و موسویلرک و مجوسیلرک اسکی مذهبلرینه دأر ویردیکی معلومات ده چوق قیمتداردر . کذا شهرستانی ابن سینا ایله پک مشغول اولدیغندن ابن سینا ک فلسفه سنه دأر یازدیجی صحیفه لرک اهمیت مخصوصه بی حائر اولماسی ایجاب ایدر . ابوالفتح شهرستانی بی بو کتابی یازمق سوداسنه دوشورهن شیئی، مجوسیلرک یتمش فرقه ، یهودیلرک یتمش بر فرقه ، خرسیانلرک یتمش ایکی فرقه و مسلمانلرک یتمش اوج فرقه اولاجق لرینه دأر کندیسنه واصل اولان بر خبردر . فقط اثرنده مسلمانلری یتمش اوج فرقه دن چوق فضله یه چیقاردیجی حاله مجوسی و خرسیانلری یتمشه یو کسه لته مشدر .

اسلام فرقه لرینک عددینی چوغالتیق و خبرمذ کوره اویدورمق ایچون مسائل اساسیه ده کی براختلافی، مذهبک تشکله سبب تالق اتمشدر . و کرچه ایکنجی مقدمه ده بر مذهبک تشکلی کویسترن بر طاقم قاعده لر وضع اتمش و بوسیله کتابنک منتظم اولماسی تأمین اتمش ایسنه ده آجدینی چغیر مذهبلرک عددینی پک یو کس لتمش و نهایت کندیسنه ده فیلسوفلره وارنجیه به قدر ، موضوعی که نیشلمکه مجبور اولمشدر .

اثرک تجابلی ایچون اوج نقطه نظر دن حرکت اتمک ایجاب ایدر . چونکه « ملل و نخل » عین زمانده ، تاریخ مذاهب ، تاریخ ادیان و تاریخ فلسفه در . شو حاله شهرستانی ، بر مذهبی یازمق ایچون ناصل دوشومش ، بر فیلسوفی تدقیق ایچون ناصل بر اصول تعقیب اتمش و دینلری ایضاح ایچون ناصل حرکت اتمشدر ، مسئله لری قارشوسنده یز .

بو بحثه کیرمه دن اول بونلرک آناختاری مئابهنده اولان مقدمه لره عطف دقت اتملی یز اساساً مقدمه ده کی فکر لریدر که شهرستانی حقنده و شیعیلک و سنیلک مسئله لرنده بو یوک مناقشه لره سبب اولمشدر . ابن تیمیه ، مؤلفاتنک اکثر یسنده شهرستانی ایله اوغراشه قده دره بالخاصه شیعه ، شهرستانی ک اشعری اولدیقن ایلری سوروزک اونک سوزلرینی و فکر لرینی سنیلر علیهنه استعمال اتمشدر .

شیخ رافضی جمال الدین ابو منصور حسن بن یوسف (وفاتی ۷۲۶) منهاج الاستقامه نامنده کی شیعیلکی مدافعه مقصدیله یازدیجی اثرنده شهرستانی دن بر چوق پارچهلر نقل اتمش و بونلری دعواسنه سند اتخاڈ اتمشدر . بو کا مقابل، رافضی نک اثرینی رد مقصدیله منهاج السنه بی یازان ابن تیمیه اتقی الدین احمد حرانی (وفاتی ۷۲۸) رافضی نک کتابنده کی دعوالری زد ایچون اثرینک مختلف یزلرنده شهرستانی بی موضوع بحث اتمکه مجبور اولمشدر .

بوراده ادیان و مذاهب ، افکار فلسفیه و مسالک ، هپ براصله ارجاعه چالیشلمش ویا بر اصلدن تشعب ایندیلمشدر .

نحل ، نجله نك جمعیدر . بوده ملت ، طریق و دیانت معناسه در . فقط مؤلف ارباب دیانات و مللی ، اهل اهو و نجله مقابل طوتمشدر . آرالرنده تضاد اولدیغنی قبول ایتمکده در . ارباب دیانات ، مؤلفه کوره ، اسلام فرقه لری ایله یهود و نصارا کی بره کتاب منزل ، صاحبی اولانلردر .

ملل ، مجوسیلر و مانیلر کی کتابی اولمالرنده شبهه بولونانلردر . اهل اهو ، فکر و هو اصاحب لری اولان فیلسوفلردر که بونلرک کتاب لری اولمادیغنی کی بونلر ، بر طریق حدود و احکام ده طانیزلر . بر اهمه ، ییلدیزلره طانیلر ویت پرستلر بو قسمده داخلدر . نحل ، کتابی یوق فقط حدود و احکام طانیانلردر . ایلك صابیلر کی .

لکن شهرستانی اکثریا کنیدیسنک یابدیغنی بو تقریقه رعایت ایتمز . اونک نظر نده ارباب دیانت و ملل صورت مطلقه ده مجوسیلر ، یهودیلر و مسلمانلر و خریستیانلردر . اهل اهو و آرا ایسه ده ری فیلسوفلر ، صابیلر ، برهمنلر ویت پرستلردر .

شوخالده کتابک درت قسمه آریلاجغنی شمیدین تخمین ایده بیلیرز . بو قسملره برده مدخلی علاوه ایتلی یز . مدخلده شهرستانی اولان انسانلری تصنیف ایده جک و مذهب لره آیراجق ، صوکر اسلام فرقه لری تقریق ایچون قبول ایده جکی اساسی کوسه تره جک ، یونی تعقیباً بوتون بومذهب اختلاف لری نك ، دیندار اولسون اولماسین ، نه دن نشأت ایتدیکنی آراشدیراجق و صوکر بالخاصه ملت اسلامیه نك بومذهب لره آیرلامسی لسانی تحری ایده جک و نهایت کتابی نه صورته ترتیب ایتهمسی لزومنی سوبله به جکدر . بناء علیه بونلرک هر برنی برمدخل حالنده بیان ایچون کتابک باش طرفه بش مقدمه علاوه ایده جکدر .

بونلری ده کتابدن بر قسم عد ایدرسه ک « ملل و نحل » ک بش قسمدن عبارت اولاجغنی نتیجه سنه واریرز .

بواترک اسلام محیطنده اک زیاده دیدی قودو او یان دیران قسمی بومقدمه لردر . بونلردن باشقه کتابده بعضی بحثلر واردر که چوق مهمدر . صابیلر ایله حقا آراسنده مناظرات و محاوراته دائر یازدیغنی سطرلر آکلاشیلان اوزمانلر بر تأثیر او یان دیرمش که بو بحث اوزرینه آبروجه برساله تألیف ایدلمشدر . [۱] تصویب و تخیف نامنی طاشیان بورساله آیا صوفیه

[۱] بورساله آیا صوفیه کتبخانه سنده مجموعهلر قسمنده در (نومرو ۴۷۸۵) . بورساله ، مجموعه نك و کتبخانه نك فهرستنده شوصورتله مقیددر : خلاصه تشکیلات الصابی واجوبه الخنفا من الملل والنحل للشهرستانی

برنجی مقدمه

بیشتر اقسامی تصنیف

ارباب علمند بری ، اهل عالمی ، تعبیر دیگرله انسانلری ، اقالیم سبعه به کوره تقسیم
ایتمش وهر اقالیم اهلینسنی رنکترینک ولسانلرینک دلائلندن آکلاشیلیمقدمه اولان مادی
و معنوی فرقلریله تصنیف ایتمشدر .

بردیگری ده ، اقطار اربعه دنیلن شرق ، غرب ، جنوب ، شماله کوره تقسیم ایتمش
وهر قطره طبیعتلرک اختلافی وشریعتلرک تبانی خصوصنده تام حقیق ویرمشدر .
برسی ده اهل عالمی امتلره کوره تقسیم ایتمش وامتلرک بویوکلری دورتدر ، عرب ،
عجم ، روم و هنددر ، دیمشدر .

صوکر ا بوذات برامت ایله دیگر امت آراسنی جمع ایدر . و دییورکه عرب و هند بر
مذهبه یا قلاشیرلر ، بونلرک اکثریتله میللری اشیانک خواصنی تثبیت و ماهیات و حقایقک
احکامی ایله حکم و امور روحانیه یی استعمال ایتمک متوجه در .

روم ایله عجمده بر مذهبه یا قلاشیرلر . بونلرکده اکثریتله میلی اشیانک طبیعتلرینی تثبیت
و کیفیات وکیانک احکامی ایله حکم و امور جسمانیه یی استعمال ایتمک متوجه در .

بعض مؤلفرده انسانلری افکار و مذاهبه کوره تقسیم ایتمشدر . ایشته بو کتابی تألیف
ایتمکدن مقصدیمز بودر . انسانلر تام و دوغری بر تصنیفه تابع طو تونلجه ایلك اولارق
دین و ملت صاحبی اولانلره رأی و هوا صاحبی اولانلردیه آریلیرلر . مطلق صورتده دین صاحبلری
مجوسیلر ، یهودیلر ، خرسیتیانلر ، مسلمانلر کیدر . رأی و هوا صاحبلری ده دهری فلسو فلر صابیلر
ییلدیزلره و پوتلره طابانلر و برهنلر کیدر و بونلرک هر بری بر چوق فرقلره آریلیرلر .
رأی و هوا صاحبلرینک سوزلری و فکرلری ضبط ایدیله رک معین بر عدله افاده ایدیله منز .
دیانت صاحبلرینک مذهبلی ایسه بو خصوصده کی برخبره نظراً معین بر عدده منحصر در .
خبر شودر : مجوسیلر یتمش فرقه یه آریلشلر ، یهودیلر یتمش بر فرقه یه آریلشلر ، خرسیتیانلر
ایسه یتمش ایکی فرقه یه ، مسلمانلرده یتمش اوچ فرقه یه آریلشلر در . بو فرقلر ایچندن نجات
بولاجق اولان یالکمز بریدر .

طریق حصر و احتصار طریقیدر ، دییور . حساب طریقک نه اولدیغنی بشنجی مقدمه ده
ایضاح ایده جکدر .

بوعبارایه مقدمه لری ، برقات دها کسب اهمیت ایدیورده اساساً ملل ونحل ده شهرستانیك فکری اولق اوزره کوسرتیله جک شیلر بومقدمه لرده در . بونلردن صوکر ا مذاهب وفلاسفه نك تاریخچه لری و ترجمه حالاری کلیر که بونلر ، اصول نقطه نظرندن تدقیقه تابع اولابیلیر . بومطالعاته مبنی مقدمه لری ، اوزون اولماسنه رغماً عیناً ترجمه ایدیورم .

۱۳

شهرستانی « ملل ونحل » ك باشنده « شوصورتله اداره کلام ایتمکده در . وقتا که عنایت الهی ایله عالمده موجود مختلف دیانت و ملت ومختلف رأی وطریقته اربابنك مقاله [۱] لرینی مطالعه وبونلرک نهره لردن نشأت ایدوب نهره لره منتهی اولدقلرینی تدقیق و طوبولو ویا داغنیق اولانلرینی جمع ایتمکده موفق اولدم . بومعلوماتی مختصر بر کتابده طوبولامغه قرار ویردم .

بومختصر کتاب ، اوکره نك ایسته یه نه عبرت اولق و عبرت ایسته یه نه بصیرتلی بولوتق ایچون ، متدین اولانلرک تدین ومنتحل اولانلرک اتحال ایتدکاری بوتون شیلری احتوا ایدم جکدر .

فقط مقصده کیریشمده دن اول بش مقدمه تقدیم ایتمککم لازمدر .

برنجی مقدمه ، بی بشرک اقسامی نصیف .

ایکینجی مقدمه ، اسلام فرقه لرینی تصنیف ایچون استناد اولونان قانونی تعیین . اوچینجی مقدمه ، مخلوقات آراسنده وقوعه کان ایلك شهیهی وبونك کیمدن صدور وکیمده ظهور ایتدیکنی بیان .

دردنچی مقدمه ، ملت اسلامیه ده وقوعه کان ایلك شهیهی وبونك کیفیت انقساسی ایله کیمدن صدور وکیمده ظهور ایتدیکنی ایضاح .

بشنجی مقدمه ، بوکتابی حساب طریقيله [۲] ترکیبی موجب اولان سبب .

[۱] بوکله بی دائما بویله قوللاناچمز . چونکه مقاله لغتده کلام دیمکدر . بوکونکی لسانمزه ایسه بر موضوع اوزرنه یازیلان یازی معنا سننده در . بوراده مقاله ایسه هرابکی معنادن فرقلیدر . ایلریده مؤلفک صاحب مقاله کیمه دینله بیله جکنی ایضاح ایتسندن آکلاشیلدیورکه مقاله ، بوتون تفرعات مسائله اساس تشکیل ایدن فکر اساسی بی افاده ایدر . بونکله برابر مقاله ، بوکتابده بر مذهب ویا مسلك فکرینی بر نظریه ویا دعوی فکرینی حتی یازیلان بر اثر ویا سویله نیلن برسوزی ده احتوا ایدم جک بروسعتده قوللانیلشدر .

[۲] مؤلف طریق حساب ، تعبیری بوراده و دیگر پرلرده بالالترام قوللانیلمده در . حساب

ایراد ایتک خصوصده سوزی اوزاندیلر و مستقر بر قانون و دواملی بر اصله استناد ایتدیلمه
بن، قدرتم یتدیکی و تقدیرک مساعده ایتدیکی قدر، جالیشدم و بونلری دورت قاعدهیه
حصر ایتدم که بونلرک بیوک اصللردر .

برنجی قاعده — صفات و صفاتده توحید ،

بو قاعده بر جماعتک اثبات ایتهمسی ، دیگر جماعتک نفی ایتهمسی اعتباریله صفات ازلیه
مسئله لرینی ، صفات الذات و صفات الفعل بختلرینی واللله واجب و یا جائز و یا مستحیل اولان
شیلری احتوا ایدر . بو قاعده ده اشعریه و کرامیه . مجسمه و معتزله فرقه لری آراسنده اختلاف
واردر .

ایکنجی قاعده — قدر و عدل .

بو قاعده بر جماعتک قبول ایتهمسی ، دیگرینک نفی ایتهمسی اعتباریله اضا ، قدر ، جبر ،
خیری اراده و یا شری اراده خصوصده کسب ، مقدور و معلوم مسئله لرینی احتوا ایدر .
بو قاعده ده قدریه ، نجاریه ، جبریه ، اشعریه ، کرامیه فرقه لری آراسنده اختلاف واردر .
اوچنجی قاعده — وعد ، وعید ، اسماء و احکام .

بو قاعده بر جماعتک اثبات و دیگر جماعتک نفی ایتهمسی نقطه نظرندن ایمان ، توبه و عید ،
ارجاء [۱] تکذیر ، تضلیل مسئله لرینی احتوا ایدر . بو اصلده مرجئه و عیدیه ، معتزله ،
اشعریه ، کرامیه فرقه لری آراسنده اختلاف واردر .

دوردنجی قاعده — سمع ، عقل ، رسالت و امامت .

بو قاعده ، بر جماعته کوره نص ایله دیگر جماعته کوره اجماع ایله حل ایدلمک اوزره
تحسین و تقییح ، صلاح ، اصاح ، لطف و نبوتده عصمت و امامتک شرطلری مسئله لرینی
و بو مسئله لریک نصه قائل اولانلرک مذهبه نه صورتله انتقال ایتدیکی و اجماعه قائل اولانلرک
مذهبه کوره بونلرک نه صورتله اثبات ایدلدیکنی احتوا ایدر .

بو قاعده ده شیعه ، خوارج ، معتزله ، کرامیه ، اشعریه فرقه لری آراسنده اختلاف
واردر .

عالملرک اماملرندن برینک ، بو قواعددن بر مقاله ایله تفرد ایتمش اولدیغنی کوردیکم زمان
اونک مقاله سنی بر مذهب و فیکرینه اشتراک ایدن جماعتی ده بر فرقه عدا ایدرز .

[۱] ارجاء ، تأخیر ایتک و امید و بر مک معنایله در . مرجئه بوندن کلیر . برنجی معنایه کوره
عباداتی کیری به بر اقدقلری ایچون مرجئه دنیلش ، ایکنجی معنایه کوره ده ایمان ایتدکن صـ و کرا
بعصیتک زبانی اولمادیغنه قائل اولمش اولدقلرندن بونامی آملرلدر .

الهیات مجموعه سی صافی ۳

زیرا ایکی مقابل قضیه ده حق یالکیز برنده در . تقابل اصولیله متقابل و متناقض اولان ایکی قضیه نك صدق ایله کذب انقسام ایتمکدن باشقه امکانی یوقدر . حق برنده دکسه همه حال دیکر نده در . عقلی اساسلرده متضاد و متخاصم اولان ایکی شینک، ایکسینک دم محق و صادق اولدقلرینه حکم ایتمک محالدر . هر مسئله عقلیه ده حق بر اولنجه بوتون مسئله لرده حقک یالکیز بر طرفده ، بر فرقه ده بولنمسی ایجاب ایدر .

بز بوحقیقی سمعاده اوکره نیورز . قرآنک شوآبی د و بمن خلقنا امة یهدون بالحق و به یعدلون - بزم خلق ایتمکدکر مزدن بر امت حق ایله هدایت بولورلر و حق ایله عدالت ایدرلر . بوحقیقی خبر ویریور . و پیغمبر علیه السلام خبر ویریورلر که امت یاقینده ۷۳ فرقه یه آریلا جقدر . بولردن فرقه ناجیه یالکیز بریدر . دیکر لری هلاک اولاجقدر ، بوفرقه ناجیه هانکسیدر . دینلدی ، پیغمبر ، اهل سنت و الجماعتدر بیوردی . سنت و جماعت نهدردنیلدی . بنم و احکامک بوکون اوزرنده بولوندیغمز شیدر . بیوردی و صوکر علاوه ایتدی . بنم ایتمدن بر طائفه قیامت کوننه قدر صورت دائمده حق اوزرنده یولنه جقدر و بیوردیلر که امت ضلالت اوزرینه اجتماع ایتمزلر .

ایکنجی مقدمه

اسلام فرقه لری تصنیف ایچون استناد ایدیلن قانونی تعیین . اسلام فرقه لری تصنیف خصوصنده ارباب تحریرک بر طاقم اصوللری واردر که بولر نه نصی بر قانونه ، نه ده مثبت بر قاعده یه مستند کدرلر . بو موضوعه دائر اثر یازانلری ، فرقه لریک تصنیفی مسئله سنده بر منهاج اوزرینه متفق بولسام . اصلا شبهه ایدیه جک درجه ده معلومدر که هر هانکی بر مسئله ده بر مقاله ایله سائر عالمردن تمیز ایدن هر هانکی بر آدم مقاله صاحبی یعنی فکر و مذهب صاحبی عد ایدلر . عکس تقدیرده مقاله لر حصر و تعداد ایدلک حدودندن چیقاردی و مثلاً خارجه موجود اشیانک احکامنه دائر بر مسئله ده تفرد ایدن بر ذات ، مقاله صاحب لردن معدود اولوردی .

شوالده اصول و قواعددن اولان مسئله لری تعیین خصوصنده بر اساس ، بر چرچوه اولمیدر که او مسئله لر حقیقده اختلاف ، بر مقاله ده اختلاف عدایدیه بیلسون و اونک صاحب نه مقاله صاحبی دینیه بیلسون . مقاله اربابندن هیچ برینک بو اساسی ایضاح و تبیینه همت ایتمک لری کورمه دم . بالعکس بولر ، امتک مذهب لری ناصل بولدیلر ایسه راست کله

جوشبه‌هون، یدی شبهه انقسام ایدره‌ك خلق احاطه وانسانلرك ذهنلرینه سرایت ایتیش و نهایت بدعت وضلات مذهب‌لرینی وجوده کتیر مشدر .

بوشبه‌لر، شیطانك سجده‌ایله امرایدیلوب سجده‌دن امتناع ایتمه‌سندن صوکر ابلیس ایله ملکر بینده مناظره سکلنده دورت انجیلی تشکیل ایدن لوقا، مارقوس، یوحنا و متی انجیللرینک شرح‌لرنده و تورانده متفرق صورته مذکوردر .

شیطاندن نقل ایدلر یکنه کوره دیمش که، بن تسلیم ایدرم که باری تعالی، بنم و خلقك الهی، عالم، قادر و قدرت و مشیتندن غیره سؤل برزانددر . و هر نه زمان برشیتی دیلر سه اوکا اول دیر و اولور. حکیم در . شو قدر که اونك حکمتك سیاقه و سیسیمی ایجاباته کوره برطاقم سؤاللر وارددر .

ملکر صور دیلر، بونلر قاچ دانه در ونه لر در؟ ابلیس ملعون ییدر دیدی :
برنجیسی — الله بنی یار اتمان اول بدن نه کبی شیلر صادر اولور ونه لر حصوله کلیر بونلری بیلیوردی، شو حالده بنی نیچون یاراندی و بنی یارادیشنده حکمت نه در .
ایکنجیسی — مادام که بنی اراده و مشیت اقتضاسنجه یاراندی، نیچون بنی کندیسینی معرفت و کندیسینه اطاعت ایله مکلف قیلدی اکر کندیسینی اطاعتدن متنفع و معصیتندن متضرر اولمایا حق ایسه تکلیفك حکمتی نه اولایلیر .

اوچنجیسی — مادام که بنی یاراندی و معرفت و اطاعت ایله مکلف قیلدی بن ده کندیسینی طانیدم و اطاعت ایتدم، صوکر نیچون آدمه اطاعت و اوکا سجده ایتمکه بنی مکلف قیلدی . و بو، بن معرفت و اطاعتی تزید ایتمه جهك ایکن بویه خصوصی بر تکلیفك حکمتی نه در .
دور دنجیسی — مادام که بنی یاراندی و صورت مطلقه ده مکلف قیلدمله برابر خصوصی بر تکلیف ایله ده مکلف قیلدی و بن سندن باشقه کیسه به سجده ایتم دیمکدن باشقه بر قیاحت ارتکاب ایتمه مش ایکن نیچون آدمه سجده ایتمه دیمکدن دولایی بکالغنت ایتدی و جتندن طرد ایتدی بونده حکمت نه در؟ ..

بشنجیسی — قبول ایدم که بنی یاراندی و صورت مطلقه و خصوصی ده بنی مکلف قیلدی . و بن اطاعت ایتمه نیجه بکالغنت ایتدی و بنی جتندن طرد ایتدی . فقط، صوکر نیچون آدمی بولقلمه مساعدده و یردی و نهایت ایکنجی دفعه جتنه کیره‌ك اونو و سوسه م ایله آلداتم و حتی او، نهی اولوندیغی آغا جندن ییدی . نه حکمته مبنی در که بنم ایله برابر اونو ده جتندن چیقاردی . اکر بنی جتنه کیره مکدن منع ایتسه ایدی آدم، و سوسه مدن آزاده و مسترح اولور و جتنده مخلصد قالیردی .

اگر بر آدم، یا لکنز بر مسئله ده نفر دایتمش ایسه اونک مقاله سنی بر مذهب و جماعتی بر فرقه عدایتمیز. سوزلرینک اومقاله دن ماعدا تفرعاتی کیمک فیکرینه توافقی ایدرایسه بو آدمی اوکیسه نك مذهبه درج ایدر. و اومسئله بی ده مستقل بر مذهب عدایدیله میه جک اولان فرعلردن عد ایدرز. بو صورتله مقاله من، نامتناهی مذهبلره آیرلقدن قورتولور. اختلافه اساس تشکیل ایدن مسئله لر تعین ایدنجه، فرقه لک قاج قسم اولاجنی ده تبین ایدر و بعضیلری دیگر بعضلرنده تداخل ایتمکله برابر بو فرقه لک بیوکلری دورده منحصر اولور. دیمک اسلام فرقه لرینک بیوکلری دورتر: قدریه، صفایه، خوارج، شیعه. صوکره بونلردن بعضیلری دیگر بعضیلریله ترکیب ایدر. و هر فرقه دن بر طاقم صنفلر تشعب ایدرک فرقه لک مجموعی یتمش اوج فرقه یه بالغ اولور.

کتابلرنی مقاله لره تخصیص ایدن ذواتک مذهبلری ترتیب خصوصنده تعقیب ایتمکله طریق ایکیدر. بویکی طرفدن برنجیسی، مسئله لری اصل اولارق وضع ایتمک و صوکره هر مسئله ده طائفه طائفه فرقه فرقه، مذهبلری کوستر مکردر. ایکنجیسی، علم آدملرنی و مقاله صاحب لرنی اصل اولارق وضع ایتمک و صوکره بونلرک مذهبلرنی شو مسئله ده و یا بوم مسئله ده کوستر مکردر.

بواژک ترینده ایکنجی طریق التزام ایتمک. زیرا بو طریق قسملری داها زیاده ضبط و بحثلری داها او یغون حصر و اختصار ایدر. هر نه قدر کسکین ذکایه صاحب اولانلره عقلمیات ساحه سنده حقیق ایشینی و باطلک ظلمتی کزلی قالمایور سده هر مذهبه صحیحنی فاندندن، حقیق باطلندن تفریق ایتمک سترین، یا لکنز هر فرقه نك مذهبنی لهلرنده غیرت کوستر میه رک و علملرنده حرکت ایتمه رک کتابلرنده یولدیغم کبی کوستر منکی کندم ایچون شرط ایدندم.

اوجنجی مقدمه

بو مقدمه مخلوقات ایچنده وقوعه کان ایلمک شبهه یه و بونک اولایمندن صدور و نهایتده کیمده ظهور ایتمدیکنه دائردر.

مخلوقانده وقوعه کان ایلمک شبهه، ابلیس ملعونک شبهه سیدر. بوشبهه نك منشائی نص مقابله ده رأی ایله استبداد و امره اعتراض خصوصنده آرزوسنه متابعت ایتمه سی و یارادلدینی آتش ماده سنه مغرور اولارق آدمک ماده سی اولان چاموره قارشنی تکبری دره.

دکلمه کرچه عباره لر مختلف و طریقلر متباین اولایلیر. فقط بونلر ء ضاللتلرک نوعلرینه نسبتله تخملمره بکزر جملهسی حقیقی اعتراف ایتدکن صوکر انکار ونص مقابلهده هوای وهوسه میل واقبال اساسلرینه راجعدر . بو بویه ...

ایشته نوح ء هود ء صالح ء ابراهیم ء لوط ء شعیب ء موسی ء عیسی و محمد ایله مجادله ایدنلر ء بویه ایلك ملعونك شبهلری اظهار ایتمهسی طرزنده حرکت ایتدیلر . هپسنگ خلاصهسی کندیلردن مکلفیتی قالدیرمق و بوتون شریعت واضعلری انکار ایتکدر . زیرا اولنلری هدایته سوق ایدمک اولان بشر میدر (البشرهتدوننا) دیملری ایله (أسجد لمن خلقت طیناً - چاموردن یاراتدیغک کیمسه به سجده ایدرمییم؟) دیمک آراسنده فرق یوقدر . بونلر الله تعالینک شو آیتنده « انسانلری کندیلرینه هدایت کلدیکی زمان ایمان ایتکدن منع ایدن شیء ء آنجق لله بشری رسول اولهرق کوندردیمی دیملری در - وما منع الناس ان يؤمنوا اذ جاءهم الهدى الا ان قالوا ابعث الله بشراً رسولاً » کوسترلدیکی وجهله خلافاک محوری و افتراقک اک الوریثلی ساحهسی تشکیل ایتشددر [۱]

بوراده جناب الله ایمانه مانع اولان شیئک بومعنی اولدیغنی بیان ایدیور. تکمیل اولجهده شویه دیمشدی : « امر ایتدیکم زمان سجده ایتمهک ایچون سف منع ایدن نه در؟ اوده بن اوندن داها خیرلیم دیدی . - ما منعک ان لاتسجد اذ امرتک قال انا خیر منه . »

اونک ذریتندن متأخر اولان ده متقدمک دیدیکی کی ء بن بوخور و حقیر اولاندن داها خیرلیم دیدی . کذا بونلردن متقدم اولانلرک احوالی تعقیب ایدمک اولورسوق ء متأخر اولانلرک سوزلرینه مطابق بولورز « کذا بونلردن اول کلنلرده بونلرک سونلرک سونلرکی سونلرکی قلبلری بربرینه بکزره دی . اولجه تکذیب ایتدکلی شیئه صوکرادن ایمان ایتمهک یا قلاشنادیلر - کذلک قال الذین من قبلهم مثل قولهم تشابهت قلوبهم فیا کانوا لیؤمنوا بما کذبوا به من قبل ء وقتاکه ایلك ملعون عقلک ادراک ایتمهسی ء حکم اولماسی جائز اوله مایاجق اولان بر ذات حقنده عقلی حکم و صلاحیتدار عدایتدی ء اونک نظرنده خالق حقنده کی حکملرک خلقنده و یا خود خلق حقنده کی حکملرک خلقنده جاری اولماسی ایجاب ایدر . خالبوکه بونک برنجیسی (غلو) حدود صلاحیتی تجاوز ایتمک . ایکنجیسی ده (تقصیر) دائره شموانی قیصالتمق در . بورنجی شهه دن حولیه تناسخیه ء مشبهه و رافضیلرک غلاتی ظهوره کلدی .

[۱] دیگر برنسخیه کوره شویه ترجمه ایدمک لازمدر ؛ بوندن دولاییدرکه الله تعالی نک شو قولنده کی شیئی ء خلافة محل و افتراحه ساحه اولشددر .

آلنجیسی — اوت الله بی یاراتدی و عمومی و خصوصی صورتده مکلف قیلدی و بکا لعنت ایتدکن صوکر اینه جته کیرم کلکمه فرصت ویره رک آدم ایله آرامزده خصومت حصوله کلدی . فقط بویله ایکن نچون بی آدم اولادینه مسلط ایدیور . حتی اونلر ، بی کورمدکاری حالده بن اونلری کوریورم . ونه حکمته منبدرکه اونلرک وسع وطاقنلری ، قوت و قدرتلری بکا تأثیر ایتدیکی حالده بن وسه سه م اونلره تأثیر ایدیور . ا کر اونلری حیله ایله صایدیران بو وضعیت خارجدنه ، فطرتلرینه کوره یاراتسه ایدی ، هپسی تمیز ، سوز دیکر ، مطیع اوله رق یا شایا جقدر و اونلر حقنده داها فائده لی و حکمته داها اویغون اولاجقدی .

یدنجیسی — بوتون بونلری قبول ایدیورم ، اوت بی یاراتدی و بی مطلق و مقید اوله رق مکلف قیلدی و اطاعت ایتدیجه بکا لعنت ایتدی و بی طرد ایتدی ، جته کیرمک ایسته دیکم زمان بکا اقتدار و مساعدده و یردی و ایشمی یا بجه بی و رادن چیقاردی ، هم ده آدم اولادینه مسلط ایتدی . فقط بن کندیسندن مهلت ایسته دیکم زمان نچون بکا مهلت و یردی ، فقلت انظرنی الی یوم یبعثون قال انک من المنظرین الی یوم الوقت المعلوم — بعث اولوناجقدری کونه قدر بکا مساعدده ایت دیدم ، سن معلوم وقتک کونه قدر مساعدده ایدیلنلردنسک بویوردی ، بونده حکمت نه در .

ا کر بی درحال هلاک ایتسه ایدی ، آدم و خالق بندن راحت قالیردی و علمده هیچ برشر قالمزدی . عالمک نظام خیر اوزرینه بقای شرایله امتزاجندن خیرلی دکلیدر؟ ایشه بنم هنر مسئله ده کی ادعالمک حقی بودر .

اینجیل شارحی دییورکه : الله ملکوره وحی ایتدی ، شیطانہ دیدیلرکه سن ایلمک اوکچه الله قارشی ، بنم اللهم وخلقک الهی سک ، دیه اقرار ایتشدک . بوسوزنده صادق و مخلص دکلسک ! زیرا بنم بتون عالمک الهی اولدیغی تصدیق ایتسه ایدک بکا نچون دیبهرک سبب صورمازدک بن براللهم که بندن باشقه الله یوقدر بن ایشه دیکم شیلردن مسئول دکلم ایشه دیکی ایشدن مسئول اولان خلقدر .

بوسطرلر تماماً آ کلاتدیغ طرزده تورانده و اینجیلده مذکوردر . بن ده اوزون زمانبری دوشونمکنده ایم . شه بدن تماماً آزاده اولارق محقق اولدیغنه قائم که آدم اولادنده وقوعه کلن هر شیی ، هر حالده شیطانک اضلالدن وقوعه کلش و بوتون وسوسه لر اونک شه به لرندن نشأت ایتشدر . بوشه لر ، یدی به محصور اولنجه بدعت و ضلالتلرک بویوکلرینک ده یدی اولماسی ایجاب ایدر . بناء علیه کفر و ضلالات فرقه لرنده کی شه به لرک بوشه لر دن زیاده اولماسی قابل

بکزه تهرک « قدریه بواتمک مجوسیلری در ، قدریه مجوس هذه الامة دیمش و مشبهه بو
امتک یهودیسی رافضده نصاراسیدر [۱] المشیهه یهود هذه الامة والرافضة نصاراها »
بویورمشدر .

کذا پیغمبر علیه السلام عمومی اولارق « محقق سزه ، سزدن اولکی امتلرک طریقلرینه
بر اوق یلکنک ، دیگر اوق یلکنه و بر آیاق قاینک ، دیگر آیاق قابنه اویدینی کپی
اویاجتسکمز . حتی اونلر کار دلکنه کیرسه لر ، سزده اورایه کیره جکسکمز - لتسلکن سبل
الام قبلکم حدوالقذة بالقذة والنعل بالنعل حتی لودخلوا حجر ضب لداخلتموه » بویورمشدره

در دنجی مقدمه

بومقدمه ، ملت اسلامیه ده وقوعه کن ایلك شبهه ایله بوشبهه نك شعبه لره انقسام ایته سنك
کیفیتی و کیمدن صدور و کیمده ظهور ایتدیکی مسئله لرینی احتوا ایده جکدر .
یوقاریده ایضاح ایتدیکمز وجهله متأخر زمانده وقوعه کن شبهه لر ، عینله اول زمانده
وقوعه کن شبهه لر دن عبارت اولدینی کپی هر پیغمبر زمانده و هر دین و شریعت صاحبک
دورنده اویغمبر امتک متأخر زمانده کی شبهه لرینک ، اول زمانده کی اکثری منافقلردن
عبارت اولق اوزره کافر و منافق دشمنلرینک شبهه لرندن نشأت ایتدیکی ایضاح ایتک
ممکندر . بو حقیقت کچمش امتلرده زمانک اوزامش اولماسندن دولابی هر نه قدر نظر مزدن
کیزله نیورسه ده بواتمه ، امت اسلامیه ده بوتون شبهه لرک پیغمبر علیه السلامک زمانده کی
منافقلرک شبهه لرندن نشأت ایتش اولدینی کیزلی دکدر . زیرا منافقلر ، پیغمبرک امر و
نهی ایتدیکی شیلرده اونک حکمنه راضی اولمادیلر . وفکرک دولاشامایاجنی مرعالمه
ویورویمه یه جکی ساحلره کیریشدیلر . صورولماسی و ایچنه دالوب اشتغال ایلمه سی منع
ایدیلن شیلری صور دیلر و مجادله جائز اولمایان شیلرده باطل ایله مجادله ایتدیلر .

بو خصوصده سزی تنویر ایده جک حادثه « ذوالخویرة التمیمی » نك (حدیثی)
سوزی در . زیرا « عادل اول یا محمد ! سن عدالت یا پیورسک - اعدل یا محمد فانک لم تعدل »
دیدى . حتی پیغمبر علیه السلام ، اکثر عدالت یا پیورسه م کیم عدالت یابار - ان لم اعدل فن
یعدل » بویوردیلر . ملعون تکرار آعزینی آجدی و « بوتقسیم ایله الله تعالی نك رضاسی
[۱] پیغمبر زمانده رافضی فرقه سنک اسمی بيله موجود اولمادیکی نظر دفته آنیرسه شهرشانینک
بونلری حدیث دییه یازمه سنی شایان دقت کورمک ضروریدر .

چونکه اشخاصدن بر شخص حقنده افراط ایله حدودی تجاوز ایتدیلر . حتی اونوی صفات جلال ایله توصیف ایتدیلر .

ایکنجی شهیدن ده قدریه ، جبریه ، مجسمه مذهبلیری چیقدی . چونکه بونلر تقریبط درجهده حدودی قیصالتارق الاهی مخلوقات اوصافیه توصیف ایتدیلر .

بونقطه نظر دن معتزله «مشبهة الافعال» مشبههده «حلولة الصفات» دره . بونلرک هر بری هانکی کوزی کور اولورسه اولسون ، تک کوزلیدر . «زیرا الحق بزدن صدوری حسن اولان شینک الهدن صدوری حسندر . و بزدن صدوری قییح اولان شینک الهدن صدوری قییحدر » دینلر ، خالق خلقه تشبیه ایتمش اولور . کذا ، باری تعالی خلقک وصف اولوندیقی شینله وصفله نیر ، یاخود «خلق باری تعالی تک وصفلاندیقی شیه و صفلانیر دیبه نلر . حق دن اعتزال ایتمش اولورلر .

قدریه مذهبک اصلی ، هر شیده علت آرامقدر . بوايسه ، ایلک ملعونک قبول ایتدیگی بر اساسدر . زیرا شیطان اولا خلقده علت ، ثانیاً تکلیفده حکمت ، ثالثاً آدمه سجده ایله تکلیفده فائده آرامشدر . خارجیلرک مذهبی ده بوندن نشأت ایتشدر . زیرا خارجیلرک شو « حکم آنحق للهکدر ، انسانلر حکم ایده من (لاحکم الا لله ولا یحکم الرجال) سوزی ایله شیطانک شو » بن آنحق سکا سجده ایدرم قور و بالحق دن یاراتدیغک بشره سجده ایدرمی یم . لاسجده الالک أسجد لبشر خلقته من صلصال ، سوزی آراسنده فرق یوقدر .

خلاصه امورک اورته سنی تجاوز ایدن ایکی طرفک هر بری ، مذمومدر . معتزله ، حدی تجاوز ایدرجه سنه افراط ایتدیلر و بوغلو و اقراطی توحیدده یادیوروز ظن ایتدیلر . حالبوکه صفاتی نفی ایله (تعطیل) ه واردیلر . مشبهه ایسه توحید خصوصنده تقریبط ایتدیلر ، حتی خالق جسملرک صفتلری ایله وصفلاندیلر .

رافضیلر ، نبوت و امامت خصوصنده حدی تجاوز ایدنه جک درجهده افراط ایتدیلر و حلوله واصل اولدیلر ، خوارج ایسه بالعکس بک زیاده تقریبط ایتدیلر و انسانلرک حکم اولماسنی نفی ایتدیلر .

کورویورسکزرکه بوشبهلرک هینسی ، ایلک ملعونک شبهلرندن نشأت ایتشدر . اول وقوعه کلنلر ، بونلرک مصدری صوکر ا حصول بولانلر ، اونلرک مظهری در .

قرآن ، جناب الهک شو « شیطانک آدمیلرینه تابع اولمایکیز زیرا او ، سزک آشکار دشمنکزد . ولا تتبعوا خطوات الشيطان انه لکم عدو مبین » سوزنده بوکا اشارت ایتمش و بیغمبر علیه السلامده بو امتک هر فرقه ضاله هینی ، کچمش امتلرک ضالانده قالان امتلرینه

پیغمبر علیه السلام خسته لغنده وقوعه کلن ایلك نزع، محمد بن اسماعیل البخاری بنک
اسناد اصولیه عبدالله بن عباسدن روایت ابتدیی شو حادثه ده در. ابن عباس دیور که پیغمبر
علیه السلام وفاتک وقوعه کلدی خسته لاق شدتله تنجه علیه السلام بکا بر قلم کاغد کتیریکنز
سزک ایچون برشی یازایم که بندن صو کراضلاته دوشمه به سکز، بیوردیلر. عمر، رسول
اللهک اضطرابی زیاده لشدی بزه اللهک کتابی کافیدر، دیدی وبر برینه قاریشان سوزلر
چو غالدی بونک اوزرینه پیغمبر علیه السلام، بورادن قالق کز یا عمده چکشمک یاراشماز، بیوردیلر.
ابن عباس دیور که « مصیبت تام معناسیله، رسول اللهک کتابیله بزم آرامزه کیرن
شیدر - الرزیه کل الرزیه ماحال بیتنا و بین کتاب رسول الله » .

ایکنجی اختلاف ده پیغمبرک خسته لغنده در. پیغمبر، اسامه نیک عسکرینی تجهیز ایدیکنز
اوندن آریلانه الله لعنت ایتسون، دیمشدی. اصحابک بر قسمی پیغمبرک امرینه امتثال ایتمک
بزه واجبدر، اسامه مدینه دن چیقدی دیدیلر. دیگر بر قسم ده پیغمبرک خسته لغنی شدتلندی،
حال بویله ایکن اوندن آریلر سق قلیمز راحت ایتمه چکدر، پیغمبرک حالک نه اولاجغنی
کورونجیه قدر صبر ایدلم دیدیلر.

بواجی اختلافی بوراده یارمقلغمک سببی مخالفلرک اکثری بونلری دینده مؤثر اختلافاندن
عدایتمه لری در. وهر نه قدر هپسنگ مقصدی قلبلرک تزلزه اوغرا دینی زمانلرده مراسم
شرعی بی اقامه وحادثاتک انقلاباتی زمانلرنده مؤثر اولان فتنه آتشی تسکین ایسه ده بو،
بویله در .

اوجنجی اختلاف پیغمبر علیه السلام وفاتنده وقوعه کلشدر. عمر بن خطاب « محمد
اولدی دیه نی شو قیلنجمله قتل ایدرم. او، عیسی بن مریم کبی کو که رفع اولومشدر .
دیدی . ابوبکر بن ابی قحافه ایسه « محمد عبادت ایدن بیلسین که محمد اولمشدر، محمدک آله نه
عبادت ایدن کیمسه لرده بیلسین که اود بری در وئولز، دیدی و بو آتی او قودی « محمد آنجق
بر پیغمبر در اوندن اول برچوق پیغمبرلر کچمشلردر. او، اولور ویا قتل اولونورسه اسکی
حالکزه عودت ایده چکمی سکز. و ما محمد الارسل قدخات من قبله الرسل أفان مات او قتل
انقلبتم علی اعقابکم » .

هر کس ابوبکرک رأینه رجوع ابتدیلر و عمر، بن بو آتی ابوبکر او قونجیه قدر صانکه
هیچ ایشتمه مشدم دیدی .

دردنجی اختلاف، پیغمبرک دفن ایدله چکی بر حقیقده اولدی. مکلی مهاجرلر، مکک پیغمبرک
دوغدینی یردر . اوراسی پیغمبرک کزوب توزدینی و روحنک انسیت ابتدیی محلدر .

ایسته نلمه مشدر - هذه قسمة ما اريد بها وجه الله تعالى ، ديني . بو ، صريح بر صورتده
 پیغمبره قارشى خروجدر . امام حق اولانه اعتراض ایدن کیمسه خارجی اولورسه ، رسول
 حق اولانه اعتراض ایدن کیمسه نك خارجی اولماسی دها یا زاشیر . بوحرکتک معناسی
 عقلک تحسین و تقییحنه قائل اولمق ، نص مقابلنده آرزو وهوایه کوره حکم ایتمک وبرشی
 حقتده عقله کرکه نهرک بونیوکانمک دکلیدر ؟!

حق پیغمبر « بو آدمک صویندن اوله بر قوم چیقاجقدر که بونلر ، هدفی دلوب کچن
 اوق کبی دیندن چیقاجقلر ... سیخیرج من ضئعی هذا الرجل قوم یرقون من الدین کایمق
 السم من الریة » بویورمشدر .

احد کونی منافقردن بر طائفه نك « بزیملمزده برشی و ارمی ، دیدیکاری زمانکی حالنه
 و « اکرلمزده برشیئی اولسه ایدی بوراده قتل اولونمازدق » سوزلرینه و « بزیم یا تمزده
 اولسه لردی اولمزلر و اولدیرلمه زلردی » دیمه لرینه دقت ایدی کیز که بونلر ، قدر مذهبی تصریح
 ایتمکدن باشقه برشیئی دکلدر . مشرکاردن بر طائفه نك « اکر الله دیلهسه ایدی کندیسندن
 باشقه هیچ برشیئه عبادت ایتمزدک - لوشاء الله ما عبدنا من دونه من شیئی) دیمه لری و دیدیکر
 بر طائفه نك « بزبر کیمسه بی اطعام ایدرمی بز که اکر الله دیلهسه ایدی اونی اطعام ایدردی -
 أنطم من لویشاء الله اطعمه » دیمه لری ده جبری تصریحدن عبارتدر .

کذا اللهم ذاتی حقتده ، جلالتده تفکره ، افعالنده تصرف ایدرک مجادله ایدن دیکر
 بر طائفه نك خالندن حصه مند اولیکر که بونلری جناب الله حق شو آیتله منع و تحویف
 ایتدی « الله صاعقه لر کونده ریر و بونلری دیله دیکنه اصابت ایتدیرر اونلر ایسه الله حقتده
 مجادله ایدیورلر اللهم عقوبتی شدتلیدر - ویرسل الصواعق فیصیب بها من یشاء وهم
 مجادلون فی الله وهوشدیدالمحال . »

بونلر پیغمبرک زماننده اولانلردر . حالبوکه اوصیراده پیغمبرک صحت بدنی ، قوت
 وشو کفی یرنده ایدی . منافقلر ایسه حیله کارلق ایدرلر ، اظهار اسلام ایدرلر و نفاقلرینی
 کیزلرلردی . اونلرک نفاقی ، هر وقت پیغمبرک حرکات و سکناتنه اعتراض ایله میدانه چیقاردی .
 بناء علیه اعتراضلر ، تخملمر کییدر ، او تخملمردن ا کین بیتر کبی شهه لر ظهوره کلشدر .
 پیغمبرک خسته لاندیقی زمانده و وفاتندن صوکر ا اصحاب ینتده وقوعه کلن اختلافله
 کلنجه بونلر اجتهادی اختلافلردر که اصحابک بونلردن مقصدلری ، بعض کیمسه لردک دیدیکی
 کبی شرعک مراسمقی تثبیت و دینک یوللرینی ادامه ایتمکدر .

مشهور اولارق روایت ایدیلن «بزینغمبرلر هیئتق میراث بر اقایز، ترك ایتدی کمز شیلر صدقه در - نحن معاشر الانبیاء لانورث ماركناه صدقه» حدیثی ایله کندیسنه جواب رد ویرلدی .

یدنجی اختلاف - زکاتی منع ایدنلرله حرب ایتمك مسئله سنده وقوعه کلدی . برقسمی بزاونلرله، کافرلرله مقابله ایتدی کمز کبی حرب ایتمز . دیگر برقسمی بالعکس حرب ایدرز دیدیلر . حتی ابوبکر «اگر اونلر پیغمبره ویردکری شیلردن برایپ پارچه سنی بندن منع ایدمك اولورلرسه اوایپ ایچون اونلرله حرب ایدرم - لومنعونی عقلاً بما اعطوا رسول الله لقائلهم علیه) دیدی وبالذات اونلرله حرب ه کیتدی ، بتون اصحاب، ابوبکرک رأینه اشتراك ایتدیلر . حضرت عمرک اجتهادی ، خلافتی زماننده بونلردن ضبط ایدیلن شیلری وماللری کندیلرینه رد ایتمك و محبوس اولانلرینی صالحیورمك صورتیه تجلی ایتدی .

سکزنجی خلاف - ابوبکرک وفاتی زماننده عمری خلافته ولی عهد تعیین ایتمه سنده وقوعه کلدی . برقسمی اوزریمه بر (فظ غایظی) سرت چهره لی آدمی امیر یاپدک دیدیلر، صوکر ا ابوبکرک شو «اگر ربم یوم قیامتده بندن صورارسه اونلره کندی غانه سندن اك خیرلیسنی امیر یاپدم جوانجی ویریم» سوزیه اختلاف اورتادن قالقدی .

اونلرک زمانلرنده دده نك ، قازداشك ، بابایی واوغلی اولمايانلرک میراث مسئله لرنده وحقنده نص ورود ایتمین بعض جرملرک حدلری خصوصنده ، دیشلرک و یازماقلرک دییه تلری حقنده برچوق اختلافلر وقوعه کلدی . فقط ، کندیلری ایچون کهم ایش ، روملر وعجملرله حرب ایتمك ایدی . الله مسلمانلری برچوق فتوحاته نائل قیلدی ، اموال وغنایم چوغالیدی . هپسی عمرک رأیه حرکت ایدیورلردی . اسلامیت انتشار وحقیقت ظهور ایتدی ، عرب اطاعت ایتدی ، عجم یوموشادی .

دوقونجی خلاف - شوری مسئله سنده وشوراده کی رأیلرک اختلافی حقنده وقوعه کلدی . اصحاب کاملاً عثمان رضی الله عنه بیعت ایتمك خصوصنده اتفاق ایتدیلر . عثمان زماننده ملك ومملکت کسب انتظام واستقرار ایتدی . فتوحات چوغالیدی ، بیت المال دولدی . بونکله برابر مشارالیه خلقه ، اخلاقک اك کوزلیله اك مساعد طرزده ، آچیق آل ایله معامله ایدردی . شوقدرکه بنی امیه دن اولان اقباسی بعض مهلکه لر ایتدیلر . بونلر ، حضرت عثمانه یوکلدی . اقباسی جور ایتدیلر ، حضرت عثمانه جور اولوندی ونتیجه ده بر چوق اختلافلر وقوعه کلدی . نهایت حضرت عثمان بر طاقم حادثه لرله مواخذه ایدلدی که بونلر بنی امیه به راجعدر .

پیغمبرك رحلت ابتدییکی موقع واهل و عیالئك وطنی اور اسیدرء بناءً علیه اونی مكه یمه كوتورمك ایسته دیلر . مدینه لی انصار ایسه ، بوراسی پیغمبرك دار هجرتی ومدار نصرتی در . مدینه ده دفن ایدم دیدیلر . بر جماعت ده بیت مقدس انبیانك دفن ایدلیدیکی ی اولماسی و پیغمبرك سمایه عروجك اورادن اولماسی اعتباریله پیغمبری بیت مقدسه نقل ایتمك ایسته دیلر . صوكراء علیه السلامدن روایت ایدیلن شو « پیغمبرلر اولدكاری یرده دفن اولونورلر - الانبیاء یدقون . حیث یموتون » حدیثی اوزرینه مدینه ده دفن ایتمك خصوصنده اتفاق ایتدیلر .

بشنجی اختلاف ، امامت حقنده در . امت آراسنده الكیبوك خلاف ، امامت اختلافی در . زیرا اسلامده هیچ بردنی قاعده ایچون امامت حقنده هر زمان چكلیدیکی قدر قلییح چكلیمه مشدر . هر نه قدر بونی الله تعالی صدر اولده قولای كچكشدیرمش ایسه ده ...

مهاجرلرله انصار اختلاف ایتدیلر . انصار ، بزدن برامیر سزندن ده برامیر اولسون دیدیلر ورئیسلری سمد بن عبادة الانصاری حقنده اتفاق ایتدیلر . ابوبكر ایله عمر ، در حال نجی ساعده خانه سنك او كنده کی كولیكلكده حاضر اولارق ایشك او كنی آلدیلر .

عمر دیوركه بن یولده كندی كندی برطاقم سوزلر حاضر لایوردم ، كولیكلكه وارنجیه سویلك ایسته دم ، ابوبكر دور ، یا عمر الله حمدوننا ایت دیدی و بنم كندی كندی حاضر لادقلری می صانكه غیبدن خبر ویریلورمش كبی سویله دی . انصار ، سوز ایتمكه باشلامادن اول ، ابوبكره امی اوزاتارق بیعت ایتدم . ناس ده مبايعه ایتدیلر و آتش سكون بولدی ، آنجق ابوبكره بیعت ، آنسزین وقوعه ككشدر . بونك شرندن الله وقایه ایتشدر . فقط بونك مثانی بر ده ایپان کیمسه بی در حال اولدوریکز . هر هانکی بر آدم ، دیگر برینه مسلمانلرله مشورت ایتمكسزین بیعت ایدرسه هر ایکیسی اولدورلمك مستحق اولور . انصارك ، دعوالرندن فراغت ایتهلری ، ابو بكرك پیغمبر علیه السلامدن روایت ایتدیکی شو : اماملر قریشدنر - الائمة من قریش ، حدیثندن ایلری ككشدر . بویعت كولیكلكده جریان ایتشدر . صوكراء مسجده عودت ایدنجه بنی هاشمدن برقم خالق و بنی امیه دن ابوسفیان مستننا اولمق اوزرم . هر كس ابو بكرك اطرافنه آری كبی طویلانوب رغبت و حرمتله بیعت ایتدیلر . بو صرادم امیر المؤمنین علی كرم الله وجهه ، منازعه ومدافعه ایتمكسزین پیغمبر صلی الله علیه وسلمك امر ایتدیکی شیلرله ، تجهیز و دفنی وقبرینه ملازمت ایشلریله مشغول ایدی .

التنجی خلاف - فدك و پیغمبر علیه السلامدن توارث و حضرت فاطمه علیه السلامك بر کره وراثت ، بوکرده تمليك دعواسی مسئله لرنده وقوعه كلدی و حتی پیغمبر علیه السلامدن

عایشه به کناجه او، یابدینی ایشه سوق ایدلمشدی. یابدینی ایشی متعاقب توبه و رجوع ایتدی.

علی ایله معاویه آراستده کی اختلاف، صفین محاربه سی، خوارجک مخالفتی، حضرت علی نك حکم اصوله سوق ایدلمسی، عمر و بن العاصک ابوموسی الاشعری بی اغفال ایتمه سی و خلافتک علی نك وفاتنه قدر بقاسی مسئله لری مشهوردر.

کذا علی ایله نهران طرفلرندن چیقان خارجیلر آراستده عقداً و قولاً و وقوعه کان خلاف ایله اونلرله ظاهرده فعلاً حربه کیریشمه سی معروفدر. خلاصه علی حق ایله برابر دی حق ده علی ایله برابر دی. اونک زماننده کندی علمنه اشعث بن قیس، مسعود بن فدک التیمی وزید بن حصین الطائی و سائره کبی خارجیلر ظهور ایتدی. کذا اونک زماننده برابرده بر جماعت اولدینی حالده عبدالله بن سبأ کبی حضرت علی حقتده حدینی تجاوز ایدن غیلة ظهوره کلدی. ایشه بو ایکی فرقه دن بدعت و ضلالت باشلامشدر. پیغمبر صلی الله علیه و سلمک علی به خطاباً سوبله دیککی شو: «بری حدینی تجاوز ایدر چه سنه سه وهن دیکری دشمناق ایدر چه سنه بنض ایدن ایکی فرقه، سندن دولایی هلاک اولاجقلردر. یهلاک فیک اثنان محب غال و مبغض قال» سوزی ده یرینی بولدی.

بوندن سوکرا اختلافلر ایکی قسمه آیرلمشدر. بریسی امامت خصوصنده اختلاف، ایکنجیسی اصوله دائر اختلافدر. امامتده اختلاف ایکی صورتهدر. بریسی امامت، اتفاق و اختیار ایله ثابت اولور دیمکدن، ایکنجیسی ده امامت، نص و تعیین ایله ثابت اولور دیمکدن عبارتدر. امامت اتفاق و اختیار ایله ثابت اولور دییه نلر، امتک و یا خود امتدن معتبر بر جماعتک یا صورت مطلقه ده و یا بر مذهب کوره قریشی اولمق، دیکر بر مذهب کوره هاشمی اولمق شرطیه و ایلریده کله جکی وجهله دیکر شرطلرله اتفاق ایتدکاری هر هانکی بر آدمک امامتده قائل اولمش اولورلر.

برنجی شقه قائل اولنلر معاویه نك و اولادینک اونلردن سوکرا مروانک و اولادینک امامتی قبول ایدرلر. خارجیلر، هر زمان کندی اعتقادلری مقتضاسنجه باقی قالمق. معاملاتده عدالت یوللرنده یورومک شرطیه کندیلرندن بری اوزرینه اجتماع ایتمشلر، بو شرطه رعایت ایتمه دکاری تقدیرده ده اونی خلع و رسوا ایتشار و بعضاًده قتل ایتمشلردر.

امامت نص ایله ثابت اولور دییه نلر، علی علیه السلام دن سوکرا اختلاف ایتدیلر بونلردن بر قسمی علی، اوغلی محمد بن الحنفیه به امامتی تنصیص ایتمشدر دیدیلر، بونلر

بوحادثه لردن بری حضرت عثمانك حکم بن امیه بن مدینه به اعاده ایتمه سی در. باخصوص
بو آدمی بیغمبر علیه السلام طرد ایتمش و مرقوم رسول الیهک مطرودی دینه تسمیه ایدلمشدی .
حالبوکه ابوبکر و عمر رضی الله عنهما نك خلافتی زماننده حضرت عثمان مشار الیهامان
بونك حقتده شفاعت دیله مش و هرا یکسی ، قبول ایتمه مشلردی . فضله اولارق حضرت
عمر، مرقومی یننده کی منافسندن قرق فرسخ داها اوزاغه نفی ایتمشدی .

کذا حضرت عثمانك ابوذری (ربذه) به نفی و کر به سنی مروان بن حکمه تزویج
ایتمه سی و اوکا آفریقا غنیمت لرنك ایکی یوز بیک آلتونه بالغ اولان خمسی تسلیم ایتمه سی
بوحادثه لردندر .

کذا پیغمبر علیه السلام، عبدالله بن سعد بن ابی سرخك دمنی هدر ایتمش ایکن حضرت
عثمان اونی مصره اعزام و مصر ایشلرنه والی نصب ایتدی . عبدالله بن عامر سی ده بصره به
والی کوندردی . اوده نهایت بصره ده یابدق لرنی یابدی . خلاصه حضرت عثمانی تعیب
ایتدکلری بو بوندن ماعدا حادثه لر ...

حضرت عثمانك عسکر امراسندن معاویه بن سفیان شام والیسی ، سعد بن ابی وقاص
واوندن سوکرا ولید بن عقبه کوفه والیسی ، عبدالله بن عامر بصره والیسی ، عبدالله بن سعد
بن ابی سرح مصر والیسی ایدیلیر . هپسی عثمانی رسوا و ترک ایتدیلر . نهایت قدری
چاندی و اوندن مظلوم اولارق قتل اولوندی .

حضرت عثمانه اجرا ایدیلن بوظلمدن فتنه قنباردی و بردها سونمده دی .

اوتجی خلاف ، امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه زماننده مشار الیه حقتده اتفاق حاصل
اولدقن و کندیسنه بیعت عقد ایدلدکن سوکرا وقوعه کلدی . بو اختلاف اولاطلحه ایله
زبیرك مکیه دوعری خروجی ایله باشلار . سوکرا عایشه نك بصره به سوق ایدلمه سی اونی
تعقیب ایدر ، سوکرا عایشه ایله حمل وقعه سی دینه معروف اولان حرب وقوعه کلیر .

حق شودرکه ، بونلر ، طلحه و زبیر ، ایکسی ده توبه و رجوع ایتمشلردر . زبیر حضرت
علی کندیلرنه برشی خاطر لائمش ، اونلرده متنبه اولمشلردر . زبیر اورادن ایرلدینی زمان
ابن الجر موز طرفدن قتل ایدلمشدر . نبی صلی الله علیه وسلم « صفیه نك اوغلانی قتل ایدنی
آتش ایله تبشیر ایدیکز - بشر قاتل ابن صفیه بالنار » بو یورمش اولدینی جهتله زبیرك قاتلی
آتشده در . طلحه ایسه حادثه دن یوز دوندردیکی زمانده مروان بن حکمك آتدینی براوق دن
متأثراً اولو اولارق یره دوشمشدر .

محمد ، اسمعیل ، عبدالله ، موسی ، علی دن هانکیسه نیک امامته منصوص اولدینی حقنده اختلاف ایلدی . بعضیلری محمدک امامته قائل اولدیلر ، بونلر عماریه طائفه سیدر . بعضیلری اسمعیلک امامته قائل اولدیلر و پدرینک حیاتنده وفات ایتدیکنی انکار ایتدیلر ، بونلر مبارکیه طائفه سیدر . بونلرک بر قسمی بوراده توقف ایدرک اسمعیلک تکرار عودت ایده جکنه قائلدرلر . بر قسمی ده امامتی نصاً بعد نص بونک اولاندنه بوکونه قدر دوام ایتدیر یورلر . بونلر اسماعیلیه طائفه سیدر . بعضیلری عبدالله الافطح ک امامته قائلدرلر . عین زمانده بونک ، بلاولده وفات ایتدیکنندن ، وفاتندن سوکرا تکرار عودت ایده جکنی سویلر لر بعضیلری ده موسی نیک امامتک منصوص علیه اولدیغنه قائلدرلر . زیر موسی نیک باباسی ، « یدنجیکیز ، قائمکزدردر او تورات صاحبک آداشیدر - سابعکم قائمکم الا وهو سمی صاحب التوراة . » دیمشدر ،

سوکرا بونلر اختلاف ایتدیلر ، بعضیلری امامتی موسایه حصر ایدرلر و اونک عودت ایده جکنه و اوله دیکنه قائلدرلر . بعضیلری ده اونک وفاتنده توقف ایدرلر ، بونلر محطوره طائفه سیدر . بعضیلری ده وفاتی ایله حکم ایدر و امامتی اوغلی علی بن موسی الرضایه انتقال ایتدیرلر . بونلر قطعیه طائفه سیدر . سوکرا بونلر علی بن موسی دن سوکرا امام اولاجق هر چوجق حقنده اختلاف ایدرلر . اثنا عشریه طائفه سمی امامتی علی الرضادان اوغلی محمد صوکر محمدک اوغلی علی به سوکرا علی نیک اوغلی حسنه سوکرا بونک اوغلی بر حیات اولان و بکله نیان (القائم المنتظر) اون ایکنجی امام محمد انتقال ایتدیرلر . بر امام محمد ، فکر لر نیجه حیاتنده در اولمز . ینه عودت ایده جک و روی ارضی جور ایله دولدینی کبی ، عدالتله دولدور اچقدر . دیکر لری ایسه امامتی حس عسکری به انتقال ایتدیرلر . سوکرا قارداشی جعفرک امامته قائل اولورلر . و اوراده توقف ایتمشدر دیرلر . یا خود محمدک حالنده شک ایدرلر ، بونلرک ، امامتک انتقال و توقیفی مسئله لرنده حو اولد کدن سوکرا امام عودت ایده جکدرو یا تغیب ایتمشدر ، غائب اولدقدن ، سوکرا تکرار عودت ایده جکدر . دیمه لری مسئله لرنده اوزون خطالروارددر . بوتون بونلر ، امامت حقنده کی اختلافلرک خلاصه سیدر . بونلرک مذهبلری ذکر ایدیله جکی زمان تفصیلات کله جکدر .

اضولده اولان اختلافلر :

اصحابک سوک کونلرنده معبد جهنی ، غیلان دمشق ، یونس اسواری طرفلرندن حقدردن بحث ایتک و خیر ایله شرک قدره اضافه اولوندیغنی انکار ایتک خصوصنده

کیسانیه طائفه سیدر. محمد بن حنفیه دن سوکرا بونلر اختلاف ایتدیلر. بر قسمی او، اولمه دی کله جک ویر یوزنی عدالت ایله دولدور اچقدر، دیدیلر. بر قسمی ده اولمش واوندن سوکرا امامت اوغلی «ابی هاشم» انتقال ایتشدر، دیدیلر. بونلر ده بر طاقم فرقه لره آیرلشلر، بر قسمی بوندن سوکرا، امامت وصیتدن وصیته بونک سلاله سنده باقی قالمشدر، بر قسمی ده باشقه لرینه انتقال ایتشدر، دیدیلر. امامت باشقه لرینه انتقال ایتشدر دییه نلر، بو آدمک کیم اولدیغنده ده اختلاف ایدیورلر. بعضیلری بو امام، بنان بن سسمعان الهیدی در. بعضیلری ده علی بن عبدالله بن عباسدر. بعضیلری ده عبدالله بن حرب الکنندی در. دیگر بعضیلری ده عبدالله بن معاویه بن عبدالله بن جعفر بن ابی طالبدر دیدیلر. بونلرک هبسی، دین بر آدمه اطاعتدن عبارتدر دیرلر. بو تون احکام دینییه ایله ری ده مذهب لرنده کوروله جکی وجه له معین بر شخصی ارجاعه چالیشیرلر.

امامتک محمد بن حنفیه به تنصیص ایدلدیکنه قائل اولمایانلر، حسن ایله حسینیه تنصیص ایدلدیکنه قائلدرلر. بونلر حسن ایله حسین دن باشقه ایکی قارده ش امامق یوقدر دیرلر. سوکرا بونلر ده شعبه لره آیریلرلر، بر قسمی امامق حسن اولادینه انتقال ایتدیرر وحتسندن سوکرا امامتک حسنک اوغلی حسینیه سوکرا اونک اوغلی عبداللهه صکرا اونک اوغلی محمده سوکرا قارده شی ابراهیمه. که بونلر منصور زماننده خروج ایتشلر واونک زماننده قتل اولوشلردر. بو ایکی امامه انتقال ایتدیرلر. امام محمدک عودت ایده جکنه قائل اولانلر ده بونلر دندر.

بر قسمی ده حسین اولادی حقتده وصیت اجرا ایدنلردر. بونلر، حسین دن سوکرا حسینک اوغلی «علی زین العابدین» ک منصوص اولارق امامته قائلدرلر. سوکرا بونلر ده زین العابدینی استخلاف ایده جک اولان امام حقتده اختلاف ایتدیلر. زیدیلر، زین العابدینک اوغلی زیدک امامته قائل اولدیلر، بونلرک مذهبجه عالم، زاهد، جسور وسخی اولارق خروج ایدن هر فاطمی، بیعت ایدلمه سی واجب بر امامدر. بونلر امامتک حسن اولادینه کچمه سفی تجویز ایتشلردر. سوکرا بر قسمی توقف ایدرک امامک عودت ایده جکنه قائل اولمش بر قسمی ده ایلری کیده رک هر زمانده احوالی بویله اولان هر کسک امامته قائل اولمشلردر. بونلرک مذهب لرنه عائد تفصیلات کله جکدر.

امامیه طائفه سی محمد بن علی الباقرک امامتک منصوص اولدیغته اوندن سوکرا جعفر بن محمدک امامتی وصیه اجرا ایدلدیکنه قائلدرلر. جعفر بن محمددن سوکرا بش اولادی

ابوهذیلک آرقاداشلری ابو یعقوب الشحام وادی ، بتون بومسئله لرده کندیسنه موافقت ایتشلردر .

صوگرا معتصم زماننده ابراهیم بن سیارالنظام ، فیلسوفلرک مذهب لرینی ایضاح خصوصنده بک پارلاق ایدی . سلف مذهبیدن رفض وقدر خصوصنده بر جوق بدعتلرله وکندی آرقاداشلرندن ده ذکر ایده جکمز مسئله لرله ایرلدی . ایرلدینی آرقاداشلرینک بر قچی محمد بن شیب ، ابوشمر موسی بن عمران ، فضل حدی احمد بن حایطدر . اسوازی ، بونک قائل اولدینی بتون بدعتلره اشترک ایتشدر . کذا ابو جعفر اسکافینک آرقاداشلرینی تشکیل ایدن اسکافیه وایکی جعفرک ، جعفر بن مبشر ایله جعفر بن حربک آرقاداشلرینی تشکیل ایدن جعفر یه ده بوکا اشترک ایتشلردر .

صوگرا ، بشر بن معتمربک تولده داتر سوزی وبوخصوصده کی افراطی وبالخاصه فیلسوفلردن طبعیون مسلک نه تمایلی والله تعالی جوجینی عذاب ایتمه کقادردر ، بونی یایدینی زمانده ایسه ظالمدر ، دیمه سی وداها بونلر کی آرقداشلرندن ایرلدینی برطاقم بدعتلر چیقدی . بوذاته ، معتزله راهی ابوموسی المزدار تلید اولمش و فقط خواجه سندن فصاحت و بلاغت قطعه نظرندن قرآنک معجز اولدینی ابطال ایتک صورتیله ایرلشدر . ایشته سلف مسلک ننده اولانلره قرآنک قدمنه قائل اولدقلری ایچون اک چوق شدت لر بونک زماننده وقوعه کیشدر . بوکاده ایکی جعفر ومزدارک آرقاده شی ابوزفرو سوبدک اوغلی محمد جعفر بن حرب الاشجک آرقاداشلری اولان ابو جعفر الاسکافی وعیسی بن الهمیم تلید اولشلردر .

قدر بحثنده اک زیاده مبالغه ایدن هشام بن عمر والفوطی ایله آرقاداشی اصمدر . بونلر علی نک امامتی انکار ایتشلردر . دیبورلرکه امامت ، آنحق ببالرینک ایلاک چوجفته امتک اجماعی ایله منعقد اولور . فوطی ایله اصم الله تعانک اشیایه تکونندن اول عالم اولماسی محالدر ، دیبورلر ، بونلر عین زمانده معدومک شیئی اولماسی رد ایدرلر .

ابوالحسن الحیاط ایله احمد بن علی الشطوی ایسه عیسی الصوفی به مصاحب اولشلر و صوگرا ابا محالده ملازمت ایتشلردر . کبی ، ابوالحسن الحیاطه طلبه اولمشدر . بناء علیه بونک مذهبی عینله اونک مذهبدر .

معمر بن عباد السلمی ایله تمامه ابن اشرس التیمی و عمر بن بحر الجاحظه کنتجه بونلر ، بر زمانده یاشامش اولقله برابر رأی واعتقاد خصوصلرنده یکدیگرینه یقین اولدقلری حالده آرقاداشلرندن ذکر ایده جکمز مسئله لرله ایرلشلردر .

بر بدعت حادث اولدی . واصل بن عطاء الغزال بونلرک طرۇنی ایله ریلندی . بوذات حسن بصرینک تلیدی ایدی . عمرو بن عبید ، کندیسنه تلید اولمش و قدر مسئله لرندم . خواجه سندن ایلمی کیتمشدی . بو عمرو ، بنی امیه زماننده یزید ناقصک دعاندن ایدی . صوکر ، منصوره متابعت ایدهرک اونک امامته قائل اولمشدر . منصور برکون عمروی مدح ایچون شوسوزلری سویله مشدی :

« انسانلره برطاقم دانه لر سریدم . هپسی طوبلادیلر یا لکنز عمر و مستتاب نثرت الحبل للناس فلقطوا غیر عمرو » .

خارجیلردن وعیدیه فرقه سنک ، جبر به دن مرجئه طائفه سنک و قدریه مذهبنک بدعتلری حسن زماننده باشلامشدی . منزله بین المنزلتینک وجودینه قائل اولق صورتیه واصل ، بونلردن واستاندن اعترال ایتمش ، ایرلمشدر . بوسیلله کندیسنه و اصحابنه معتزله - ایریلانلر - نامی ویرلمشدر . کندیسنه زید بن علی ، تلید اولمش و اصول علمیه بی بوذاندن اوکرمشدر . بوسیلله زیدیه مذهبنه منسوب اولانلرک هپسی معتزله اولمشلردر .

اجدادینک مذهبنه ، اصولده ، تبری و تولى [۱] مسئله لرندم مخالفت ایتدی دییه . زید بن علی بی ترک ایدن کوفه اهاالیستدن بر جاعته ده رافضه ترک ایدنلره تسمیه اولونمشدر . بوندن صوکر معتزله ریسلری ، فیلسوفلرک کتابلری ، مأمون زماننده تفسیر ایدلدیکی صیرالده مطالعیه باشلادیلر . فیلسوفلرک علم یوللری کلام طرزلرینه قاریشدی . بونلری علم شعبه لرندن برفن ، بر شعبه اولق اوزره ایردیلم و کلام نامی ویردیلم . بو علمه کلام دنیللمه سنک سببی یا حقیقته مکالمه و مناقشه جریان ایدن و حتی مقابله به منجر اولان مسئله لرک اک مهمنک کلام مسئله سی اولماسی در . بو صورتده نوع جزئیاتندن برینک اسمنی آلمش اولور . یا خودده فیلسوفلرک کندی علم شعبه لرندن برفن ، منطق دیملرینه مقابل کلام دینلمش اولماسی در . چونکه منطق ایله کلام کلملری مترادفدرلر .

معتزله نک اک بیوک ریسلری ابوالهذیل العلاف ، باری تعالی نک علم ایله عاملی و علمی ذاتندن عبارت اولماسی مسئله سنده فیلسوفلره موافقت ایتمشدر . کذا باری تعالی قدرتی ایله قادردر و قدرتی ذاتندن عبارتدر . بو ، ایلمیده مذهبی ایضاح ایدیلر کن کله جکی وجهله ، کلام ، اراده ، افعال عباد ، قدر ، اجل ، رزق مسئله لرندم برطاقم بدعتلر چیقارمشدر . ابوالهذیل ایله هشام بن حکم آراسنده تشبیه مسئله لری حقیقده مناظره لر اولمشدر .

[۱] تبری ، حضرت علی به مخالف اولانلردن قاچنق و اونلره بعض ایتک . تولى ، علی بن و احقاد بنی دوست و ولی اتخاذ ایتک دیتکدر .

محمود بن سبکتکین بونلره یاردم ایتدیکندن، بونلر یوزندن اصحاب حدیث ایله شیعه یه بلالره دو کولمشدور .

بونلر مجسمه در. محمد بن هیصم ، ک ماعداسندن الله قورسون . یالکنز او ، معتدلدر .

بشنجی مقدمه

بو کتابی اصول حسابیه اوزرنده ترتیبی ایجاب ایدن سببه داژدر .
بومقدمه ده حساب اصوله اشارت ایدیه جکدر . حسابک تملی حصر و اختصار و بو کتابی تألیفدن مقصوده ده ، مذهلری اختصاره رعایت ایتمکه برابر حضر ایتک اولدیغندن ترتیب خصوصنده حساب طریق اختیار ، بابلره تفریق و تقسیم خصوصنده حساب اصولی ترجیح ایتدم . بو علمک طریقهارینک کیفیتنی واقسامنک کیتنی بیان ایتمکلمکم . نم فقیه و علم کلام اهلی اولمقلغم اعتباریله اونارک مسالک و مراسمنه قارشى فکر آ اجنبی و اونلرک معلومات و مدرکاتنه قلماً اعجمی اولدیغظن اولونماسین ایچوندر .

بوسبيله حساب طریقنک اک محکم واک کوزلنی اختیار و بوکا برهان حجتلرندن کمتین واک واضح اولانلرینی ایراد ایتدم و بونلری علم عدده توفیق ایله دم . واضع اول دخی علم عددندن استمداد ایتمشور . [۱]

[۱] بشنجی مقدمه بوقدرله تیمور . فقط بوندن اشاغیبی ضرر عددیه نك نقشندن و ابواب حسابیه نك کیتندن بحث ایدر . حسابک مرتبه لری بدی ایش ، برنجی مرتبه ده یالکنز بر چیزکی اولورمش . ایکنجی مرتبه ده اوچیز کینک یاننده بر دیگر چیزکی اولورمش ، بوچیز کینک اونکی قدر اوزون اولماسی شرط دکلش و الخ کبی بر طاقم اشارتلردن و قدیم اصطلاحلردن بحث ایدر . بونلری ایضاح ایدرکن واحدک عدد اولوب اولادیغنی مناقشه ایدر و واحدک اوج معناسی اولدیغنی سوبلر . خلاصه ، کتابنک بابلرینی بویه اشارتله آیددیغنی و بو اشارت لرک آلتنه سرلوحه وضع ایتدیکنی ، اونک آلتنه او عنوانک اوبابه نیچون تخصیص ایدلدیکنی ایضاح ایده جک سوزلر سوبله به کینی و اوندن سوکرا هر فرقه نك اصنافی احاطه ایده جک عمومی بر ایضاح و بره کینی و بونی تعقیماً اوصفتلرده نقره ایده نلری کوستره کینی بوضورتله اسلام فرقه لرنک یتمش اوج اولدیغنی ذکر ایله به کینی و اسلام فرقه لری خارجنده قالانلرک یالکنز مشهور و معروف اولانلرینی ایراد و بونلردن تقدیمه لایق اولانلری تقدیم ، تأخیر ایجاب ایدنلری تأخیر ایده کینی سوبلر ، بوفکر لری و برمک ایچون زماننده احتمال مقبول و آ کلاشیلما سبب مشکل اولدیغنی ایچون باعث غرور اولان برطاقم اصطلاحلره دولو صحیفه لری یازمشدرکه بونلری عیناً ترجمه ده هیچ بر فائده کورمدیکزدن شهر ستاینک یالکنز بونلری بیلدیکندن دولانی غرورینی کوستره ن سطر لری ترجمه ایله اکثفا ایتدک . اساساً بومقدمه هیچ بر منقذک و مؤلفک نظر دقتنی جلب ایتدیکندن بومقاله ده مناقشه ایدیله جک برجهتی یوقدر . بوسبيله مابعدینک ترجمه سنه لزوم کورولمه مشدر .

بونلرک متأخر عالمزى ابوعلی الجبائی ، اوغلی ابو هاشم ، قاضی عبدالجبار و ابو الحسن البصرى ، آرقاداشارینک طریقلرینی تلخیص ایتدیلهر و اونلردن ایله ریده کله جی وجهله برطاق مسئله لرله آیرلیدیلهر .

علم کلامک پارلاقلمغه کلتجه ، بونک ابتدایی عباسیه خلیفه لرندن هارون ، مأمون ، معتصم ، واثق ، متوکل زمانلریده انهماسی ده صاحب بن عباد زماننده و دیلملر دورنده در . معتزله نك متأخر لرندن ضرار بن عمر ، حفص الفرد ، حسین نجار کبی رجوق مسئله لرده رئیس لرینه مخالفت ایدن متوسط برقم ظهور ایتدی . نصر بن سیار زماننده جهم بن صفوان چیقارق ترمیده جبر مسئله سنده کی بدعتی اوزنایه آتدی . سالم بن احوزالمازی ، بنی امیه دورینک صورکننده بونی مروده قتل ایتدی .

معتزله ایله سلف بیتمده هر زمان صفات حقنده اختلافلر وقوعه کلیوردی . سالف اونلرله کلام قانونلرینه کوره دکل ، اقتناعی سوزلرله مناظره ایدیورلردی .

بونلردن صفاتی الهک ذاتی ایله قائم معانی اولمق اوزره قبول ایدنلر صفات باری بی صفات مخلوقه تشبیه ایدنلر ، هرایکسی « صفاتی » تسمیه ایدلمشلردر . بونلرک هپسی کتاب ایله سنک ظاهر لرینه استاد ایدیورلردی . آرالرنده عبدالله بن سعید الکلابی ، ابوالعباس القلانسی ، حارث محاسبی مسئله بی تحکیم و اثبات خصوصنده هپسنک ایسی و کلام اعتباریله هپسنک قوتلیسی ایدیلهر .

ابوالحسن علی بن اسماعیل الاشعری ایله خواجه سی ابوعلی الجبائی آراسنده بعض مسئله لر حقنده مناظره جریان ایتدی . اشعری خواجه سنه اوله سؤاللر وضع ایتدی که مشارالیه ویردیکی جواب ایله آندنن چیقامادی . بونک اوزرینه ابوالحسن الاشعری خواجه سنندن آریلیدی و سلف مسلکنه سلوک ایدره ک کلام اوصولی اوزره اونلرک مذهب لرینه یاردیم ایتدی . نهایت بو ، مستقل بر مذهب اولدی . قاضی ابوبکر الباقلائی ، استاد ابواسحق الاسفرائینی و استاد ابوبکر بن فورک کبی محققلردن بر زمیره ابوالحسنک یولنی قوتلندیردیلهر . بونلر آراسنده چوق اختلاف یوقدر .

سجستاندن پرده زهد ایله اورتولمش ، ابو عبدالله بن الکرام ده نیلن علمی آز بر آدم چیقتدی . بو آدم هر مذهب دن بر طونام طوبیلا یارق کتابنه یازمش و بونلرک غور و غرجه نك طوتوق دیللی انسان لرینه و خراسان شهر لرینک کویولرینه قبول ایتدیرمشدر . بو صورتله بو آدمک وقار و حقیق آرمش و طوبیلا دینی شیلردن بر مذهب وجوده کلشدر . سلطان

تأمل ایتمکسزین قبول ایدیور . صافلقدن باشقه برکله افاده ایدیلمه مین بوحال، اوزمانک عالمزنده احتمال علمی محیطک تأثیراتی ایجابی اولارق اکثریتله کورولمکده در .

شهرستانیک ترجمه حانده حدیث او قودیفنی باشقه لرینکده کندندن حدیث اخذ ایتمکدن کورمشدک . فقط بوکارغما اونک اسناد وروایت ، تنقید و تحقیقه یابانجی . قالیشنک سببی آ کلاشیلامیور .

بوحالک اک آجی نمونه سی شیطانک شهرلرنی صایدقدن صوکره « بوسطرلر تماماً آ کلاندیفنی طرزده تورانده و اینجیلده مذکوردر » دیمه سی در . دیگر بریده بوسوزنی شو صورتله تفصیل ایدیور : « بوشهرلرک ، شیطانک سجده ایله امر ایدیلوب سجده دن امتناع ایتمه سندن صوکره ابلیس الله ملککر بیننده مناظره شکننده جریان ایتمیکی درت اینجیلی تشکیل ایدن لوقا ، مارقوس ، یوحنا و متی اینجیلرینک شرحلرنده و تورانده متفرق صورتده مذکوردر . »

اینجیل شرحلرنی بیلمیورم . فقط اینجیللرده بونلرک هیچ بری اولمادیفنی کی تورانده ده یوقدر . اسفار خمسه ده ، اول شیطان فکرینک موجودیتنی اثبات ایچون آروجه چالشمق [۱] . واوندن صوکره بومناظره یه بر آرامق ایجاب ایدر . بناء علیه شهرستانی بی منبع ذکر ایتمه دن یازی یازان و ایشیتدیک شیلری ، مهم منبعله عطف ایتمک صورتیه ویردیک معلوماته جلب دقت ایتمک ایسته یین بر عجمی محرر وضعیتده کوریمیورز .

شهرستانی ، مقدمه لرنده مقولات اعتباریه ضعف ایچنده در . فرقه ناجیه اهل سنت و جماعتدر دیبه نهایت بولان ستفترق حدیثی ؛ کذا مجوسیلر یتمش ، یهودیلر یتمش بر ، نصاری یتمش ایکی ، مسلمانلر یتمش اوج فرقه یه آریلا جقلر دیبه ویریلن خبری حدیث نقطه نظرندن تنقید ایتمه دن وراویسنی کوسترمه دن یازمش و بوتون کتابنک اساسلرنی بونلر اوزرینه قورمشدر . چوروک تله صاعلام بنا قورولمازدر لر ، فقط شهرستانیک « ملل و نحل » نده بو اصولسز مبدألر اوزرینه حقیقه اصول دأره سنده کاشانه لر قورولمشدر .

منقولات نقطه نظرندن صارصیلاجق وضعیتده بولدیغمز شهرستانی عجیبا معقولات ساحه سنده ناصلدر ؟

مقدمه ده کی ترتیبانه باقاجق اولورساق بو خصوصده ده پک نیکیین طاوراناما یاچیز . چونکه شهرستانی ایکنجی مقدمه ده بر مذهبک تشکیلی ایچون ناصل بر اساس دأره سنده حرکت [۱] تورات ، سفرتکوبن . اونجی باده آدم ایله حوانک جنتده اغفال ایلملری ییلانک حرکتده عطف ایتمکده در . اوزاده شیطاندن بحت یوقدر .

« ملل و نحل » ك بو مقدمه لرنده ، صیرا ابن تیمیه کله دن اول ، بن سو بوله یهیم که ایلدشه جک بر جوق نقطه لر واردر .

اولا بوراده ، حرکت فکریه نك ، عام و فلسفه و یا مذهب جریانلرینک منشای و باشلانغی اولان شبهه شیطان عطف ایدیلور . بونکه شهرستانی ایکی شیدن برنی یا پیش اولور . یا فرقنده اولمایارق عام و تفکر علمدارلنی کوسه تریور ، یا خود کلام ساحه سنده صاف بر ایمان طاشیبانلری شایرتمق ایچون آتیلان تخماری تروج ایدیور .

چونکه نصی بر فکرله حرکت ایدیه جک اولسه بيله ایلك شبهه نك شیطاندن نشأت ایتدیکی قبول ایدیه من . زیرا شیطاندن اول ملکر « آنجمل فیها من یفسد فیها و یفسک الدماء » دیمش لردر . حتی ملکر دن اول بالذات ذات باری ، « انی جاعل فی الارض خلیفه » دیمشدر .

اگر نصی بر صورتده حرکت ایدیه جک اولورسه ، عقل اجتماعینک مولودی اولان مذهب لک منشای کوسترمک ایچون شیطان قدر چیقمانک هیچ بر معناسی یوقدر . شهرستانی نك بر کره بر ادای صوفیانه طاقیندیغنی کورسه ایدک در حال بوراده شیطاندن مقصدک اجتماعی روحک شکل مرضیسی اولدیغنی سوبلردک .

احتمال که شهرستانی انسانلرده تفکر طرزینی جانلاندرمق و اونلرک اوکته برطاقم شبهه لر آتارق دوشونمکه آلدش دیرمق ایچون زماننک سو بیه عرفانی و تحمل فکریسی نظر دفته آلاق شیطان سترسی آلتنده بو فکرلری اورتابه آمشدر و احتمال زماننک روحیاتی مساعد اولمادیغندن بویه بر طرز حرکت تعقیب اتمشدر .

فقط نه بوکا ، نه ده اولکیلره محل یوقدر . او ، فکر لرنده صمیمیدر . اونک نظرنده حقیقه مذهب لک منشای ، شیطانک شبهه لیدر .

بونی کمال صافیتله مدافعه ده دوام ایدر . شهرستانی نك بو نقطه ده صاف و صمیمی اولدیغنی پیغمبره اسناد اولومش بر حدیث دیهه هیچ اعمال فکر ایتمدن قبول ایتدیکی شو سوز کوستر : قدریه بو امتک مجوسیلریدر ، مشبه بو امتک یهودیمی ، رافضه ده نصاراسیدر . حالبوکه پیغمبر زماننده بو مذهب لک هیچ بری تشکل ایتمه مشدی . حدیثک ، بو امت ایچنده تماماً تعضو اتمش مذهب لک حقیقه اداره کلام ایتدیکی صریحدر . بناء علیه بونک جوق مؤخر بر زمانده سوبلندیکی شبهه دن وارسته در . بویه ایکن بونی شهرستانی هیچ

شیخ رافضی جمال‌الدین ابومنصور حسن بن یوسف (وفاتی ۷۲۶) منهاج الاستقامة
نامنده کی اثرنده امامتک پیغمبردن صوگرا امیرالمؤمنین علی بن ابی طالبه عائد اولدینی
آبک و شیعی مذهبک سائر اساسلرینی مدافعه ایدرکن شهرستانیک بومقدمه لرده کی سوزلرله
استشهاد ایدیور .

دیورکه شهرستانی، امامیه مذهبی علیهنده اک شدید متعصب لردن اولدینی حالده شونی
ذکر ایدیور :

« شیطانک شبه سندن صوگرا فسادک سببی ، حضرت پیغمبرلرک خسته لغنده وقوعه
کنن اختلافدر . پیغمبرک حال مرضنده وقوعه کنن ایلك تراغ بخارینک ابن عباسه واصل
اولان اسنادی ایله روایت ایتدیکی وقعه در . ابن عباس دیورکه پیغمبر صلی الله علیه وسلمک
وفاتنه منجر اولان خسته انی شدتلندیکی زمان « بکا حقه و کاغد کتیریکز سزه بر یازی
یا زایم که اوندن صوگرا ضالانه دوشمه یکنز ، دیمشدی ، حضرت عمر ، « خسته لقی حالنده
کیشی صایق لار بزه کتاب الله کافیدر . « دیدی و بونک اوزرینه سسلر چوغالدی ورسول
اکرم ، چکیلکنز یا نمده تنازع کرکنز ، دیدیلر .

شیخ الاسلام تقی الدین ابن تیمه احمد حرانی (وفاتی ۷۲۸) بونی « منهاج السنة النبویة
فی نقص کلام الشیه و القدریه ، نامی آلتنده کی اثرنده [۱] موضوع بحث ایدرک شو صورتله
اداره کلام ایتمکده در :

میل و نحله دائر اثر یازان شهرستانی و امثالک بوتون نقل ایتدکلری شیلر ، بر بوندن
اخذ ایتدکلری شیلردن عبارتدر . بونلرک اکثری سنده نقل ایتدکلری منبعک سوزلری
یا زنادینی کی بوتون اخذ ایتدکلری شیلرده اسانده ذکر ایدله مکده در .

بونلر ، کتندن اول بو خصوصده کتاب تصنیف ایدن ابو عیسی الوراق و ابو یحیی
وسائر شیعیلر کی ذواتک کتابلردن نقل ایدرلر . حالبوکه ابو عیسی ، رافضی مؤلفلردن
وا کتر نقل ایتدیکی شیلرده مهم بر آدم اولدینی کی ابو یحیی و دیگرلر ده شیعه دندرلر .
کذابونلر ، احبابک چوغنه طعن ایدن زیدیه و معتزله مذهب لریته منسوب بعض کیمسه لرک
اثرلردن نقل ایتمکده درلر .

بوسبیلهدرکه بو کی نقللرده اک زیاده شایان اعتماد ، اشعرینک نقللریدر . زیر اشعری بو

ایده چکنی سویلر کن دورت قاعده بیان ایدر و بونک اوزرینه اختلافه اساس تشکیل ایدن مسئله لر تعین ایدنجه فرقلرک قاج قسم اولاجنی تبین ایدر و بو فرقلرک بویوکاری دورده منحصر اولور : قدریه ، صفایه ، خوارج ، شعله در ، دیور .

اوجنجی مقدمه ده ایسه شیطانک شہلرینه تعداد ایتدکن صوکر « بو شہلر یدی به محصور اولنجه بدعت وضالترک بویوکلرینک ده یدی اولماسی ایجاب ایدر ، کفر وضالات فرقلرندہ کی شہلرک بولردن زیادہ اولماسی قابل دکلدرہ دیور و صوکر برنجی شہلر دن ، حولیه ، تناسخیه ، مشہہ و غلایہ رافضہ چقیدی ایکنجی شہلر دن قدریه ، جبریه ، جسمہ اوجنجی شہلر دن خارجیلر چقیدی واخل دیور .

بن بوفکرلرده انسجام کورہ میورم و بو مذہبلرہ اوشہلر آراسندہ مناسبی آکلایما یورم . بولر بکا کیشی کوزل یازلش کبی کلپور . ظن ایدیورم کہ مراتب عددک یدی اولماسی ، شیطانک شہلرینک یدی اولماسی موجب اولمشدر . فقط صوکر دورنجی مقدمہ ده مسلمانلرک اختلافلی اونه بالغ اولیور . نتہ کم اساس مذہبلرک عددی برکرہ دورت و بر کرہ اوندن فضلہ اولمشدر .

مع مافیہ قاریشیق کبی کورون بوتضیف و ترتیبک بویوک ثمرہ لر ویردیکی اعتراف ایتلی یز . ملل و نحلہ اک بویوک قیمتی قازاندیران شی ، ائی برتصنیف اثری اولوشیدر . شهرستانیک بوموضوع اوزرندہ ، ائی برتصنیف دائرہ سندہ ، ایلمک یازی یازان ذات اولدیغنی دوشونہ جک اولورسوق بوموضوع سنزلنک نہ قدر اہمیتسنز اولدیغنی تقدیردہ کیکمہ بزم فکرلرک ہنوزتصنیف وانسجامہ آیشمادیغنی بر دورک عالمندن بوکونک مکملاتی ایستامکہ حقمز یوقدر .

بونکلہ برابر شهرستانی ، بومقدمہ ده مثلاً ، شہلری صایارکن اللہک حکمتک سیاقہ وسیستمی ایجاباتہ کورہ وارد اولان سوؤاللری بیوک برمہارت منطقہ ایچندہ ایراد ایتمشدر . ومثلاً خارجیلرک ، حکم آتجق اللہکدر انسانلر حکم اولاماز ، سوزیلہ شیطانک « بن آتجق سکا سجده ایدرم بشرہ سجده ایدم ، دیمسی آراسندہ کوردیکی مطابقتدہ پک ظریفہ ومنطقی در .

بناء عایہ شهرستانی بی معقولات ساحہ سندہ خفیف کورمکہ حقمز یوقدر . اونک اقتدار ومہارتی بالخاصہ مقدمہ لردن صوکرکی بچلردہ کورولہ جکدر . آتجق داہا اورالہ کچمہ دن بومقدمہ نک ادوار متعاقبہ ده اویاندردیغنی مناقشہ لرہ عطف نظر ایدلم .

عهد سنده اولان بزات ایچون تألیف ایتشد. مقصدی طلب عاطفت و اونک نظر دقتی

کندینه جلب ایتک ایدی. [۱]

نتکیم کندیبی ایله ابن سینا آراسنده کی مصارعه به دأثر اولان کتابی ده بونک ایچون تألیف ایدلشد. زیرا بوذات شیعیلکه وفلسفه به مائل ایدی. اونک حقتده اک اهون حکم اکر اسماعلیه دن دکله شیعی اولماسیدر. بوسبیله درکه شهرستانی بو کتابنده بک آچیق بر صورتده شیعیله طرفدارلق کوسترمشدر. [۲] حالبوکه دیگر کتابلرنده امامیه مذهبی ابطال ایتکده درکه بو، شهرستاینک کتابی تألیف ایتدیکی آدمک خاطر ایچون امامیه به مداهنه ایتدیکنی کوستر.

بوندن باشقه شهرستاینک ملل ونحل کتابنک اولنده شیطانک ملککله مناظره سته دأثر حکایه ایتدیکی شبهه، آتجق نقل ایله بیلینه جک بر حادنه در. حالبوکه او بویه بر نقل ایچون اسناد ذکر ایتمه مشدر و بو خصوصده اصلا اسناد اولماز. زیرا بو، نه بیغمبر صلی الله علیه وسلم دن، نه اسحبابنک برندن نه ده مسلمانلرک مشهور اماملرندن نقل ایدله مشدر. اهل کتاب عننده معلوم اولان شیلردن ده دکدر. زیرا بونلر عننده معلوم اولان شیء، آتجق انیسادن نقل صورتیه اولایلیر. بو حکایه لر بعض مذاهب کتابلرنده و بعض خرسیتیان کتابلرنده بولونور.

برده شهرستاینک مذاهبه دأثر نقل ایتدیکی شیلرک جوغی معتزله کتابلرنند. معتزله ایسه قدری انکار ایدرلر. بوجهتله، الله بیلیر اما، بو حکایه قدری انکار ایدنلرک بری طرفندن قدری قبول ایدنلر علمینده دلیل اولسون دییه وضع ایدلشه بکنزیبور. نتکیم بونلر یهودی لسانندن شعرلر ایدورمق وسأره کی حرکتلرده بولومشدر. بز قدریه دن برچوق کیمسه لرک، الله قارشى حجت اولاجق شیلری غیر مسلم لسانیه وضع ایتدکریخی کوردک. بونلرک بوکی شیلردن مقصدلری قدری انکار ایتکدر. عینله شیعیلردن بر چوقلرینک، اهل سنه شوکا جواب ویریکزه، دیمک ایچون یهودی لسانندن کندی ایچون بر طاقم صحبتلر وضع ایتدکریخی کوردک. بوکی شیلرله، بونلرک فسادنی بیانندن عاجز اولان عوامه خطاب ایدرلر.

رافضینک، ابلیسک شبه سندن صوکر فسادک سببی بیغمبر بمزک خسته لغنده وقوعه کن اختلافدره دییه بی بالانک اک واضحدر. زیرا بوندن مقصد اکر بو اختلافک ایشله نیلن ایلک

[۱] بوذاتک ترمید نفی سید مجدالدین ابوالقاسم علی بن جعفر الموسوی اولدینی یوقاریده کچمش

ایدی.

[۲] یوقاریده مصارعه حقتده بیان مطالعه ایدرکن بو نقطه به اشارت ایدلشدی.

مذهبلری هپسندن ائی بیلیر و بوکی یالانچیلرک یالانلرندن بک زیاده صاقیردی. بوکا رعماً اونکده نقل ایتدیکی شیلرده بعضاً غلطه تصادف ایدلمکده در .

ابن تیمه بومناسبتله سوزی اوزادارق دیورکه علمانک مذاهبه دائر اثرلرینه وقوف واطلاعی اولانلر بیلیرلرکه شهرستانی ، اثرک برچوق یرنده ضعیف سوزلر، نقل ایتمشدره . بونکله برابر اونک کتابی بوخصوصده تصنیف ایدیلن کتابلرک اکثریسندن داهاحاطهلی و نقل خصوصونده ده اک کوزلی در . لکن بوخصوصده اولان اولمش (یعنی سبب فساد) بیان خصوصنده بوپوک برباطاقلغه دوشمش) در .

شهرستانی ، ابن سینا و امشالی فلاسفه نک و اشعریه نک سوزلرینه واقف اولدیقی ایچون بویکی طائفه دن نقل ایتدیکی شیلر ، دیگرلرندن نقل ایتدیکی شیلردن داها شایان اعتماددر .

اصحاب و تابعینه و حدیث اماملرینه کانجه نه او، نه ده امشالی بونلرک سوزلرینی بیلیمورلر و بلکه ارباب علمک بونلری، اسانید معروفه ایله نقل ایتدکلرینی لایقيله ایشتمه مشلریله . . یالکز برطاقم جمله ار ایشتمشلر . حالبوکه بوجمله لر حق و باطلی مشتملدر . بوسبب بونلرک تألیقاتنده کی نقل ایله ثابت سوزلری تدقیق ایده جک اولورسه کز، نقل ایتدکلرینه مخالف شیلر بولورسکز .

رافضینک شهرستانی حقیقده امامیه مذهبی علمینه اک شدتلی متعصبلردن ایدی دیمه سنه . کانجه ، بو، بویله دکلددر .

زیرا شهرستانی چوق دفعه لر ، اونلرک فکرلرندن برچوقلرینه میل ایتمشدر . حتی بعضاً اسماعیلیه باطنیه نک کلامنی ذکر ایدر و توجیه ایدر . بوسببله حقیقته موافق اولمادیقی حالده بعض علما اونی اسماعیلیه دن اولقله اتهام ایدیور و اسماعیلیه دن اولدیغنه کندی کلام وسیرتدن شاهدلر کوستریبورلر .

مع مافیه دینه بیلیرکه شهرستانی، براعتباریله شیعه ایله برابر براعتبار ایله ده اصحابی اشعری ایله برابردر . اهل کلام و واعظلرک چوغنی بووضعینه دوشمشلردر . اکثریسی علی بن حسینی انکار ایتدکلری حالده ادعیه مأثوره ده اونک ایچون دعا ایدرلر .

خلاصه شهرستانی شیعه یه میلی اظهار ایتمشدر . آنجق بومیل ایچندن کله رکی؟ یوقسه اولرله مداهنه می ایدی؟ بوجهت توضح ایتیمور فقط نه اولورسه اولسون بویله بر میل وارددر . زیرا بوکتابی، « ملل و نحل » کتابی، شهرستانی بونلرک رؤساستدن ولایت دیوانیه

کناه اولدیغنی سویله مک ایسه بونک بطلانی واضعدر. اکر شیطانک شهه سندن سوکرا وقوعه کنن ایلك اختلاف بودر. دیمک ایسته نیلیورسه بوکابوقاچ جهندن جواب ویریه بیلیر. اول شیطانک شهه سی ملکر آراسنده باختلاف حصوله کتیرمه مشدر. انسانلر ایسه بونی ایشتمه مشلردر که آرالنده اختلاف حاصل اولایلسین .

ثانیاً انسانلر آراسنده اختلاف، اسلاملردن اول آدم ونوح زمانندن بری حصوله کلشدر. بونلر، اسلاملرک اختلافانندن قات قات چوقدر. شوخالده ایلدیسک شهه سندن سوکرا فسادک سببی پیغمبر صلی الله علیه وسلمک خسته لغنده کی اختلافدر، دیمک ناصل ممکن اولایبیلیر؛ احق پیغمبردن اولده اختلاف وفساد حصوله کلشدر. اهل قباء آراسنده وقوعه کنن قتال کبی که پیغمبریمز، بونلرک آراسنی اصلاح ایتمک ایچون اختیار زحمت ایتمشدی .

شهرستانی نک حدیثه و آثار صحابه و تابعیه وقوفی اولمادیغندن، اختلافی یالکنز مسلم وغیر مسلم مذاهب آراسنده کوستریبور. چونکه معلوماتی بوکتابلردندر. صحابه و تابعینک وائمه مسلمینک مذهبلردن هیچ بحث ایتمبور. چونکه نه شهرستانی، نه اونک کبی اهل کلام اولانلر، بو حقیقتلری بیلیمورلر. بوتون خطالرک منشأی بوراده در. انصارک، سعد بن عبادیه ی تقدیم اوکابیعت ایتمک ایسته مه لرینه دائر اولان سوزلرده احادیث صحیحیه یی بیلنلرک اتفاقیه باطلدر. کرچه شهرستانی وامثالی بوکی مسئله لرده یالان سویله مک قصدیه حرکت ایتمش دکلر در. فقط یالان قصدیه سویله ینلرک سوزلرنی بیلیمه یرک وتنقیده تابع طو و تمایارق نقل ایتمشدر در. شهرستانیک بو مقدمه ده بحث ابتدییکی وشیخ رافضی طرفندن اشعریلر علیهنه سند اخذ ایدیلم مسئله لری، ابن تیمیه برر برر موضوع بحث ایده رک مدلل ومفصل بر صورتده رد ایتمکده در. شیطان شهه سندن سوکرا کی اختلاف اوزرینه صحیفه لرله آیتلر وحدیثلر یازمش و بونلرله برچوق اختلافات کوسترمشدر. امامت مسئله سنده ده عین تفصیلات موجوددر. بورایه قدر نقل ایتمکرم ملل ونحل مقدمه لری یوزندن سویله نیلن سوزلر و یاییلان مناقشه لر حقیقه بر فکر ویرم چکی ایچون اوتفصیلاتی تماماً نقله لزوم کورمدم . مع مافیہ ابن تیمیه کرک منہاج السنه ده وکرک دیگر اثرلرنده مختلف مسئله لر مناسبتیه شهرستانیدن مختلف نقطه نظر دن بحث ایتمکده در. اونیا کثریا تنقید و بعضاً تقدیر ایردر. بو جهتلر ایله یریده ضیراسی کلنجه کوستریله جکدر .

بیتمه دی اغستوس ۹۲۶

یوسف ضیا

